

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА БІЗНЕС-АДМІНІСТРУВАННЯ
КАФЕДРА БІЗНЕС-АНАЛІТИКИ ТА ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри бізнес-аналітики
та цифрової економіки

_____ Наталія КАСЬЯНОВА

“ _____ ” _____ 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

(ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА)

ЗДОБУВАЧА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ БАКАЛАВР

ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 051 «ЕКОНОМІКА»

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА «МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА»

Тема: «Сучасні стратегії міжнародної конкуренції в світовому господарстві»

Виконавець: САВЧЕНКО Вадим

Керівник: доктор економічних наук, професор КОЧЕТКОВ Володимир

Консультанти з розділів:

Розділ 1: доктор економічних наук, професор КОЧЕТКОВ Володимир

Розділ 2: доктор економічних наук, професор КОЧЕТКОВ Володимир

Нормоконтролер із ЄСКД (ЄСПД):

ст. викладач Юлія ДИЯК

КИЇВ 2024

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економіки та бізнес-адміністрування

Кафедра бізнес-аналітики та цифрової економіки

Спеціальність 051 «Економіка»

Освітньо-професійна програма «Міжнародна економіка»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри бізнес-аналітики

та цифрової економіки

_____ Наталія КАСЬЯНОВА

“ _____ ” _____ 2024 р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Студента: САВЧЕНКА Вадима

Тема роботи: «Сучасні стратегії міжнародної конкуренції в світовому господарстві»

Затверджена наказом ректора № 2639/ст від 29.12.23

1. Термін здачі студентом закінченої роботи на кафедру: 23.02.24
2. Вихідні дані до роботи: електронні інформаційні джерела, матеріали періодичних видань, статистичних дані та аналітичних звіти, електронні інформаційні джерела
3. Зміст дослідження: поняття міжнародної конкурентоспроможності, основні фактори та методи впливу на конкурентоспроможність країн, оцінка та рейтинги конкурентоспроможності, оцінка конкурентоспроможності АПК України
4. Перелік обов'язкових демонстраційних матеріалів: 13 слайдів

5. Календарний план-графік

№ Пор.	Назва етапів випускної роботи	Термін виконання	Позначки керівника про виконання завдань
1.	Отримання завдання на кваліфікаційну роботу	29.12.2023	
2.	Огляд літератури за темою	30.12.2023- 04.01.2024	
3.	Опрацювання джерел	04.01.2024- 05.01.2024	
4.	Написання теоретичної частини	05.01.2024- 08.01.2024	
5.	Написання аналітичної частини	08.01.2024- 13.01.2024	
6.	Написання вступу	14.01.2024	
7.	Написання висновків	15.01.2024	
8.	Розробка слайдів та написання доповіді	16.01.2024	
9.	Остаточне оформлення кваліфікаційної роботи та слайдів	17.01.2024	
10.	Підписання відгуку та рецензії	22.01.2024	
11.	Захист кваліфікаційної роботи у ДЕК	27.01.2024	

6. Дата видачі завдання: 29.12.2023 р.

Керівник кваліфікаційної роботи

Володимир КОЧЕТКОВ

Завдання прийняв до виконання

Вадим САВЧЕНКО

РЕФЕРАТ

САВЧЕНКО Вадим. Сучасні стратегії міжнародної конкуренції в світовому господарстві. – Кваліфікаційна робота зі спеціальності 051 «Економіка», ОПП «Міжнародна економіка». Національний авіаційний університет Міністерства освіти і науки України, м. Київ, 2024.

Кваліфікаційна робота містить 66 сторінок, 12 таблиць, 1 рисунок, список використаних джерел з 69 найменувань.

Об'єктом дослідження виступають процеси формування стратегій міжнародної конкуренції в світовому господарстві

Предметом дослідження є теоретико-методичні та прикладні аспекти формування стратегій міжнародної конкурентоспроможності в світовому господарстві.

Мета дослідження — визначення основних стратегій міжнародної конкуренції в світовому господарстві, аналіз міжнародної конкурентоспроможності України.

При написанні даної роботи використовувалися різноманітні методи наукового дослідження, як загальнонаукові, так і спеціалізовані. Серед них використовувалися порівняльний аналіз, систематизація, групування, структурно-функціональний аналіз та інші.

Ключові слова: конкурентоспроможність, міжнародне суперництво, міжнародні ринки, конкурентна політика, стратегії, інновації

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ В СВІТОВОМУ ГОСПОДАРСТВІ.....	8
1.1. Основні поняття та визначення міжнародної конкуренції.....	8
1.2. Міжнародна конкурентоспроможність підприємств: фактори та види стратегій.....	16
1.3. Методи оцінювання міжнародної конкурентоспроможності країн та підприємств.....	22
Висновки до розділу 1.....	30
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНИ НА СВІТОВІЙ АРЕНІ.....	33
2.1. Аналіз конкурентоспроможності України в рамках світового господарства.....	33
2.2. Міжнародна конкурентоспроможність агропромислового сектору України.....	42
2.3. Шляхи підвищення міжнародної конкурентоспроможності вітчизняних підприємств.....	51
Висновки до розділу 2.....	57
ВИСНОВКИ.....	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	61

ВСТУП

У сучасному світі, що швидко розвивається, міжнародна конкуренція стає все більш значущою складовою глобального господарства. Зростання економічної взаємозалежності, посилення впливу технологій та змінення парадигм управління підприємствами вимагають нових підходів до стратегічного планування та використання ресурсів. В цьому контексті аналіз сучасних стратегій міжнародної конкуренції стає надзвичайно важливим завданням для розуміння ключових факторів, що впливають на успіх підприємств у глобальному масштабі.

Конкурентоспроможність економіки будь-якої країни стає стратегічним фактором для забезпечення стабільного та стійкого економічного розвитку, відображаючи її перспективи і потенціал на світовій арені. Останнім часом економічна конкуренція між країнами надзвичайно загострилась, і більшість націй прагне встановити свою важливу роль у світових економічних відносинах. Головною метою для країн у сучасних умовах є стати впливовими учасниками світового господарства та зайняти значущі позиції на міжнародному ринку. Це стає ключовим завданням для захисту від основних ризиків, що виникають у зв'язку з глобалізацією. Новий етап розвитку конкуренції, який ми спостерігаємо в сучасному світі, визначається інноваційним підходом, викликаним стрімким технологічним прогресом.

На сьогодні держави прагнуть максимально інтегруватися в міжнародний простір, щоб забезпечити економічне зростання через підвищення рівня конкурентоспроможності своєї економіки. Цей стратегічний підхід дозволяє країнам досягати нових висот у глобальних економічних відносинах та забезпечує відмінні можливості для подальшого успішного розвитку.

Значний вклад у дослідження питань класифікації та формування стратегій міжнародної конкуренції внесли такі зарубіжні вчені, як М. Портер, А. Сміт, К. Конрад, Ч. Гілл, Г. Ассель, К. Кріпенндорф, А. Томпсон, Дж. Кейнс. Питання конкурентоспроможності досліджували також відомі українські вчені: О. Білорус, В. Будкін, І. Бураковський, В. Геєць, Д. Лукьяненко, Ю. Макогон, В. Новицький, Ю. Пахомов, В. Рокоча, А. Філіпенко, С. Петровська й ін. В своїх працях вони розглядали питання стратегічного управління міжнародним бізнесом в сучасних умовах, аналізували передумови і умови ефективної роботи фірми на зовнішньому ринку на основі створення і розвитку конкурентних переваг, теоретичні і практичні аспекти розробки і реалізації міжнародних стратегій фірми в умовах міжнародної конкуренції, поняття та види стратегій міжнародної конкурентоспроможності, глобальні стратегії підприємств тощо.

Мета дослідження полягає в розробці та обґрунтуванні теоретико-методичних положень та прикладних рекомендацій, щодо формування сучасної стратегії міжнародної конкуренції в світовому господарстві. Поставлена мета обумовила перелік завдань, які вирішуються в роботі:

- 1) розглянути основні поняття міжнародної конкурентоспроможності;
- 2) проаналізувати форми та види стратегій міжнародної конкурентоспроможності підприємств;
- 3) розглянути методи оцінювання міжнародної конкурентоспроможності в світовому господарстві;
- 4) проаналізувати міжнародну конкурентоспроможність України в рамках світового господарства;
- 5) оцінити міжнародну конкурентоспроможність АПК України на світовій арені;
- 6) запропонувати шляхи та стратегії підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств.

Об'єктом дослідження виступають процеси формування стратегії міжнародної конкуренції в світовому господарстві. Предметом дослідження є теоретико-методичні та прикладні аспекти формування стратегій міжнародної конкурентоспроможності в світовому господарстві.

У процесі дослідження були використані такі методи, як історичне і логічне спостереження; аналізу і синтезу; економіко-статистичний метод; метод узагальнення став базою для підведення підсумків роботи.

Інформаційною базою роботи є аналітика періодичних тематичних видань, економічних статей, матеріали вітчизняних та міжнародних статистичних сайтів та публікацій довідкового-інформаційного характеру.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ В СВІТОВОМУ ГОСПОДАРСТВІ

1.1. Основні поняття та визначення міжнародної конкуренції

В сучасній ринковій економіці конкуренція становить основоположний принцип та є ключовим елементом для ефективного функціонування господарського середовища. Вільна конкуренція сприяє координації та ініціюванню ефективності виробничих потужностей, що визначається як безперешкодне впровадження координації та конкурентоспроможності.

Теоретично визнано, що цінова конкуренція є фундаментальним положенням ринкової економіки, яке було чітко зафіксовано класикою. Збереження конкурентного середовища, яке є ключовим для ефективного функціонування ринкової економіки, вимагає свідомого втручання та підтримки держави та її інституційних органів.

Конкуренція створює необхідні умови для економічної свободи споживачів, забезпечуючи різноманітність товарів від різних виробників, що продаються через багато торгових фірм. Вона дозволяє споживачеві мати пріоритет у виборі та отриманні якісних товарів та послуг.

Конкуренція є ефективним засобом запобігання монопольним практикам, коли суб'єкти господарювання мають обмежену можливість одностороннього впливу на ринкові умови. Це свідчить про те, що конкуренція є необхідним елементом для забезпечення чесної та ефективної динаміки ринкової економіки.

Конкуренція виступає як ключовий механізм регулювання ринкової економіки та суттєвою складовою промислової діяльності підприємства. Суперництво призводить, з одного боку, до наростання напруженості у виробничих і ринкових відносинах, а з іншого — до підвищення ефективності

господарської діяльності та прискорення науково-технічного прогресу. Конкуренція є несхожою на контрольовані фактори, які впливають на діяльність організацій та їхній контроль, але є необхідним та системно важливим елементом у ринковому середовищі. Ринковий механізм конкуренції має фундаментальне значення для підприємницької діяльності і визначає невід'ємну роль у створенні концептуальних основ підприємницької етики[13].

Конкуренція визначається як обов'язковий та ключовий компонент ринкового механізму господарювання, проте її характер та форми прояву відрізняються на різних ринках і в різних ситуаціях. У контексті ринкової економіки конкуренція виступає важливим засобом економічних взаємозв'язків між виробниками та споживачами. Навіть при певних витратах, таких як соціально-економічна диференціація в суспільстві, конкуренція приносить значний економічний ефект, стимулюючи зниження цін, підвищення якості та розширення асортименту продукції, а також впровадження новаторських технологій.

Міжнародна економічна конкуренція виступає як один із регуляторів пропорцій у суспільному виробництві, сприяючи стимулюванню його ефективності, утворенню середньої норми прибутку, формуванню ринкової вартості товарів, різноманітності доходів серед товаровиробників та реалізації їхніх матеріальних інтересів. Конкуренція, як важливий фактор успішного функціонування ринкової економіки у всіх своїх конкретних виявленнях, ґрунтується на об'єктивних процесах та закономірностях, які не суперечать основним тенденціям прогресу продуктивних сил. Конкуренція, яка виникає з економічних взаємодій, взаємозв'язків і конфліктів між підприємствами на ринку, спрямована на досягнення кращих умов збуту продукції, задоволення різноманітних потреб покупців і максимізацію прибутку[1].

Таблиця 1.1

Функції конкуренції як економічної категорії

Функція	Пояснення
Функція регулювання	Для забезпечення успішної конкурентної боротьби, підприємець повинен пропонувати продукти, які споживачі обирають переважно. Таким чином, фактори виробництва, визначені ціною, спрямовуються в ті галузі, де існує найбільша потреба в них.
Функція мотивації	Конкуренція спонукає до збільшення продуктивності. Підприємства, які надають продукцію вищої якості або з меншими виробничими витратами, отримують винагороду у вигляді прибутку (позитивні стимули). Це сприяє технічному прогресу. Підприємства, які не реагують на вимоги клієнтів або порушення правил конкуренції своїми конкурентами, тягне за собою покарання у вигляді збитків або витіснення з ринку (негативні наслідки).
Функція розподілу	Конкуренція забезпечує розподіл доходу між підприємствами та домашніми господарствами відповідно до їхнього ефективного внеску.
Функція контролю	Конкуренція функціонує як обмежуючий та контролюючий механізм економічної потужності кожного підприємства. У порівнянні з монополією, де єдиний виробник встановлює єдину ціну, конкуренція надає покупцеві можливість вибору серед різних продавців. Чим більш висока конкуренція, тим більш справедливою є ціна на ринку.

Джерело: сформовано автором на основі [42]

Вперше ідею про конкуренцію як силу, яка може встановлювати та регулювати рівновагу на ринку, сформулював Адам Сміт. Він вказував на те, що обмежена пропозиція споживачів породжує конкуренцію між ними, що призводить до боротьби за обмежену кількість товарів та зростання цін; тоді як надлишок пропозиції викликає конкуренцію між виробниками, орієнтовану на позбавлення від цього надлишку і зниження цін. Конкуренція позбавляє учасників ринкового процесу контролю над цінами. Як ключовий елемент господарського механізму, конкуренція впливає через взаємодію попиту, пропозиції та цін. Адам Сміт розглядав конкуренцію як змагання між продавцями та покупцями за найбільш вигідні умови проведення торгівлі та купівлі[34]. Нобелівський лауреат з економіки 1974 року, австрійський вчений Фрідріх А. фон Гайєк, стверджував, що конкуренція є процесом, яким люди отримують та передають знання[46]. Ф.В. Горбонос висловлював думку, що конкуренція представляє собою економічне змагання між виробниками аналогічних товарів на ринку з метою залучення максимальної кількості споживачів і, відповідно до цього, досягнення найвищого рівня вигод[7]. Американський економіст Майкл Портер вважав, що конкуренція представляє собою динамічний, постійно розвиваючийся процес. Це подібно до постійно змінюючогося ландшафту, де з'являються нові товари, нові стратегії маркетингу, нові виробничі методи та нові сегменти ринку[60]. Паул Кругман висловлює свої думки щодо рівня конкурентоспроможності країни, спираючись на теорію Д. Рікардо, зокрема, на теорію порівняльних переваг, та пізніші неокласичні розуміння, які розвивалися в рамках традиційних моделей досконалої конкуренції та загальної рівноваги. За концепцією Кругмана, конкурентоспроможність країни відзначається відносною продуктивністю використовуваних факторів, що відображається у стані торгового балансу, валютному курсі, відносних цінах та, врешті-решт, відображається на добробуті країни. Він вважає за непридатне використовувати це поняття в теоретичному контексті[58].

Таблиця 1.2

Визначення сутності конкуренція

Автор	Зміст
Азоєв Г. Л.	Конкуренція в будь-якій галузі діяльності виявляється у змаганні між окремими юридичними або фізичними особами, які є конкурентами та мають спільну мету досягнення успіху.
Ассель Г.	Змагання між виробниками на ринку, яке охоплює і внутрішньогалузеве, і міжгалузеве конкурентне взаємодії.
Гончарук Т. І.	Термін, який вказує на виробничі відносини між виробниками товарів під час обміну результатами своєї праці.
Книш М. І.	Змагання за сфери з "вищою доданою вартістю". Реальний економічний зріст країни можливий лише в тому випадку, якщо її праця та капітал направляються у підприємства, які створюють продукти з вищою вартістю на одного працівника. Країна може зберігати своє лідерство в такому бізнесі, випереджаючи своїх міжнародних конкурентів.
Кріппендорф К.	Специфічний вид взаємодії та конкуренції на глобальному ринку між національними та транснаціональними виробниками з метою забезпечення оптимальних умов для реалізації своєї продукції та досягнення максимального прибутку.
Ламбен Ж.-Ж.	Відносини між країнами на політико-економічному рівні, спрямовані на здобуття більш вигідних умов на ринках для реалізації власних товарів та підтримки власних виробників.

Продовження табл. 1.2

Педченко Н.	У розвинутому секторі виробництва конкуренція є необхідним економічним явищем, яке спонукає економічні суб'єкти прагнути до збільшення прибутку шляхом розширення масштабів діяльності, вдосконалення організаційних форм виробничого процесу та підвищення продуктивності праці.
Петровська С.	Змагання між компаніями різних країн за оптимальні умови виробництва та реалізації товарів на міжнародному ринку з метою досягнення максимального прибутку.
Прайснер А.	Конкурентна взаємодія фірм, при якій їхні незалежні дії ефективно обмежують здатність кожної з них односторонньо впливати на загальні умови обігу продукції на світовому ринку або на ринках окремих національних чи регіональних рівнів.
Томпсон А.	Необхідна властивість ринку та один із ключових атрибутів наростаючої інтернаціоналізації господарської діяльності.
Фатхутдінов Р.	Управління власними конкурентними перевагами є процесом, спрямованим на досягнення поставлених цілей у конкурентній боротьбі за задоволення як об'єктивних, так і суб'єктивних потреб.
Юданов Ф. Ю.	Конкуренція на ринку представляє собою змагання компаній за обмежену частку в оплатоспроможному попиті споживачів, яке розгортається на доступних сегментах ринку.

Джерело: сформовано автором на основі [8;29]

У 1991 році Майкл Портер випустив працю під назвою "Конкурентні переваги країн" (The Competitive Advantage of Nations), яку переклали як "Міжнародна конкуренція". Основною ідеєю теорії міжнародної конкуренції, висунутої Портером, є тісний зв'язок між конкурентними перевагами та умовами

країни розташування. Це відноситься до країни, де розробляється стратегія, виробляється основна частина продукції, і наявна технологія та робоча сила з необхідними навиками[60]. Згідно з цією теорією, конкурентні переваги країни формуються за умови наявності відповідної інфраструктури, кваліфікованої робочої сили, ефективної технологічної бази та розвинутої стратегії. Такий підхід визнає важливість внутрішніх факторів для конкурентоспроможності країни на міжнародній арені.

Міжнародна конкурентоспроможність визначається як стійка здатність виробників товарів ефективно нарощувати свої конкурентні переваги для швидкого та економічного забезпечення міжнародного лідерства та систематичного випередження світових конкурентів. Ця конкурентоспроможність є порівняльною, оскільки враховує зміни у провідних конкурентах і ринках, і вона системно розкривається зсередини організації. Основна мета полягає в тому, щоб більш повно задовольняти матеріальні та соціальні потреби працівників, споживачів, інвесторів і власників в межах законних, етичних та екологічних норм[22]. Міжнародна конкурентоспроможність є складною категорією, яка формується під впливом різноманітних факторів, що можуть як підвищувати, так і зменшувати її рівень. Ці фактори можуть виявляти сильні та слабкі сторони як самого підприємства, так і його конкурентів. Кожен фактор може мати як позитивний, так і негативний вплив на конкурентоспроможність, і їх вплив може змінюватися в різні моменти часу. Таким чином, для отримання повної карти складових конкурентоспроможності підприємства необхідно чітко визначити і класифікувати всю множину факторів, які впливають на дану категорію[37].

Існує багато різних факторів, які впливають на міжнародну конкуренцію, зокрема М. Портер вирізняв такі основні з них[60]:

1. Фактори виробництва:

- a) людські ресурси: рівень освіти, навички та доступність кваліфікованої робочої сили;
 - б) фізичні ресурси: наявність природних ресурсів та інфраструктури.
2. Сполучена галузева структура:
- a) розвиток галузей: спеціалізація країни в конкретних галузях;
 - б) підтримка галузей: державна політика щодо розвитку та підтримки окремих галузей.
3. Фірмова стратегія, структура та конкуренція:
- a) рівень конкуренції в країні: заходи для стимулювання конкуренції;
 - б) стратегії фірм: як фірми взаємодіють та конкурують одна з одною.
4. Підтримка та наявність спеціалізованих служб інфраструктури:
- a) наукові дослідження та розвиток: рівень інновацій та наукових досягнень;
 - б) технічна інфраструктура: розвиток технологій та доступність технічної інфраструктури.
5. Ефективність управління та сприйняття в урядовому апараті:
- a) правова та адміністративна системи: Рівень ефективності та надійності;
 - б) гнучкість господарської політики: Здатність адаптувати стратегії до змін у глобальному середовищі.

Конкурентоспроможність виступає як мета, що є можливим результатом дій держави, спрямованих на досягнення висококонкурентного статусу в міжнародних відносинах. З іншого боку, вона служить основою для практичної реалізації тактики національного розвитку, виступаючи теоретико-методологічною основою та опираючись на історичний досвід.

Загальний показник конкурентоспроможності відображає не лише ефективність функціонування економічної системи, але й різні аспекти інших блоків, таких як правовий, політичний, соціальний і інші. Це означає, що він віддзеркалює ефективність інтегрованої економічної системи країни в цілому.

1.2. Міжнародна конкурентоспроможність підприємств: фактори та види стратегій

Міжнародна конкуренція представляє собою змагання між компаніями різних країн за більш вигідні умови виробництва та реалізації товарів на міжнародному ринку. З одного боку, це явище виступає як активна боротьба за економічні переваги, а з іншого боку, воно є об'єктом емпіричних та теоретичних досліджень. За останні десятиліття міжнародна конкуренція набула великого значення в сучасній економіці, викликаючи значний інтерес серед науковців.

Питання формування та впровадження стратегій міжнародної конкуренції на різних рівнях, таких як підприємства, галузі та національні економіки, стає одним із важливих завдань управління. Успіх на міжнародному ринку підприємств та галузей, а навіть національних економік, значною мірою залежить від ефективності розробленої та впровадженої стратегії.

Аналіз літературних джерел свідчить, що серед учених та практикуючих спеціалістів немає єдиного підходу до визначення стратегії конкуренції. Міжнародна конкуренція розглядається вченими як економічна категорія, що виражає виробничі відносини між виробниками на світовому ринку, а також політико-економічні відносини держав у контексті отримання переваг на ринках збуту для своїх виробників[61].

Міжнародна конкурентоспроможність підприємства - це його потенціал для успішного функціонування на міжнародному ринку при задовільних фінансово-економічних показниках. Управління міжнародною конкурентоспроможністю включає в себе застосування комплексу заходів, спрямованих на подолання негативних наслідків і досягнення певного рівня конкурентоспроможності на зовнішньому ринку[17].

Таблиця 1.3

Трактування поняття «міжнародна конкурентоспроможність підприємства»

Автор	Визначення	Ключові слова
Селезньов А.	Міжнародна конкурентоспроможність – це обумовлене економічними, соціальними, політичними факторами становище товаровиробника на зовнішньому ринках, що відображається через показники, адекватно характеризують такий стан і його динаміку	становище
Конно Т., Лазаренко А.А.	Сукупність характеристик, що включають в себе: захоплену підприємством частку зовнішнього ринку, здатність підприємства до виробництва, збуту і розвитку, здатність вищої ланки керівництва до реалізації поставленої мети	сукупність характеристик
Фатхутдинов Р.А.	Потенційна або реалізована здатність економічного суб'єкта до функціонування у релевантному зовнішньому середовищі, яка ґрунтується на конкурентних перевагах і відображає його пропозицію відносно конкурентів	потенційна або реалізована здатність
Піддубний О.І., Піддубна А.І.	Міжнародна конкурентоспроможність – це особливий функціональний стан системи економічного розвитку підприємства, за якого забезпечується його інтегрування у світогосподарські структури, життєздатність і роль суб'єкта міжнародної економічної діяльності	функціональний стан
Воронін Г.	Багатогранне поняття, яке включає в себе не тільки якісні та цінові параметри промислової продукції, але й залежить від рівня менеджменту, управління фінансовими потоками, інвестиційної та інноваційної складової в діяльності підприємства	параметр

Дідівська Л.	Економічна категорія, яка дозволяє в умовах конкуренції представити на зовнішній ринок продукцію, яка з точки зору конкурентних переваг сприймається споживачем як краща за аналогічну продукцію конкурентів	економічна категорія
Кириченко Д.	Є показником, який відображає дієвість всього комплексу механізмів господарювання, і до дослідження проблем його забезпечення потрібно підходити комплексно з урахуванням усіх факторів і механізмів	комплекс механізмів
Рисс М.	Міжнародна конкурентоспроможність – це здатність підприємства брати ефективну участь у конкурентній боротьбі на міжнародних ринках	ефективна здатність

Джерело: сформовано автором на основі [47;8;29]

Стратегія міжнародної конкуренції, подібно до будь-якої іншої стратегії, обов'язково має ґрунтуватись на існуючих ресурсах та бути спрямованою на досягнення конкретної цілі чи цілей. При цьому важливим аспектом є урахування умов середовища, в якому діє конкретний суб'єкт конкуренції. Особливість конкурентних стратегій полягає у досягненні не лише короткострокової, але й довгострокової конкурентної переваги на ринку.

Вибір конкурентної стратегії підприємства залежить від ряду ключових чинників, включаючи його ринкову позицію і зміну динаміки, кількість конкурентів та характер конкуренції на ринку, виробничий та технологічний потенціал, вид продукції та інші оточуючі фактори. Згідно з монографією[19], визначення стратегії підприємства та утримання конкурентних переваг обумовлені такими важливими факторами:

- 1) цілі, до яких прагнуть управлінці; якщо в країні ці цілі співпадають із джерелами конкурентної переваги, то має місце значний ефект;

- 2) структура власності; цілком природно, що велика компанія має одні інтереси, а дрібна – інші;
- 3) індивідуальні цілі; важливу роль відіграє система винагород, заохочень, мотивів, соціальні цінності, орієнтація на працю, ставлення суспільства до багатства;
- 4) вплив національного престижу та національних пріоритетів; деякі галузі, завдяки наявній кон'юнктурі ринку, можуть бути негласно проголошені національними галузями;
- 5) конкуренція на внутрішньому ринку; жодна фірма, що завоювала лідерство на світовому ринку, не досягла його, не перемігши, насамперед, на внутрішньому ринку.

Таблиця 1.4

Стратегії міжнародної конкурентоспроможності підприємства

Стратегія формування конкурентних переваг	Стратегія забезпечення конкурентоспроможності підприємства	Стратегія конкурентної поведінки
Стратегія контролю над витратами.	Товарно-ринкова стратегія	Наступальна стратегія
Стратегія диференціації	Ресурсно-ринкова стратегія	Захисна стратегія
Стратегія фокусування	Технологічна стратегія	Коопераційна стратегія
	Соціальна стратегія; Конкурентна стратегія; Фінансово-інвестиційна стратегія; Інтеграційна стратегія; Управлінська стратегія	Конкурентна стратегія

Джерело: сформовано автором на основі [48]

У сучасних умовах нестабільного зовнішнього середовища основним фактором успішності суб'єктів господарювання на глобальному ринку є рівень їхньої міжнародної конкурентоспроможності. Здатність підприємства конкурувати на міжнародному ринку формується завдяки його унікальним здібностям та компетентностям, які можуть стати джерелами конкурентних переваг.

Міжнародна конкурентоспроможність підприємства визначається його здатністю створювати та впроваджувати продукцію, чий цінові та нецінові характеристики є більш привабливими, ніж у схожих продуктах конкурентів на зовнішньому ринку[16]. Міжнародна конкурентоспроможність виявляється у здатності підприємства досягати конкурентних переваг у глобальному суперництві і визначається такими ключовими принципами[60]:

- 1) конкурентна перевага формується на основі нововведень, удосконалень та змін;
- 2) конкурентна перевага виникає на кожному елементі системи створення цінностей. Ця система охоплює різноманітні види діяльності, що беруть участь у процесі створення товару чи послуги, його використання, і включає стейкхолдерів підприємства, таких як постачальники, посередники, покупці;
- 3) конкурентна перевага підтримується за допомогою постійних удосконалень. Мало є конкурентних переваг, які важко або неможливо скопіювати;
- 4) підтримка конкурентної переваги вимагає постійного удосконалення її джерел.
- 5) ефективне використання інформаційних технологій та цифрових інновацій є важливим елементом сучасної конкурентоспроможності, що дозволяє оптимізувати процеси, забезпечити точність аналітики та вдосконалити управлінське прийняття рішень.

Таблиця 1.5

Класифікація факторів міжнародної конкурентоспроможності підприємства

Класифікаційна ознака	Групи факторів
Сфера походження	- внутрішні - зовнішні
Характер чинника	- науково-технічні - організаційно-економічні - соціальні
Тривалість дії	- постійні - тимчасові
Ступінь взаємообумовленості	- незалежні - похідні
Ступінь корисності	- стимулюючі - дестимулюючі
Роль у забезпеченні міжнародної конкурентоспроможності підприємства	- основні - другорядні

Джерело: [2, с. 92]

У зв'язку з цим фактори, які впливають на міжнародну конкурентоспроможність підприємства, можна розділити на кілька категорій: економічні, управлінські та технологічні. В межах економічних факторів можна виділити фінансові та маркетингові аспекти. Одночасно управлінські фактори можуть включати виробничі, маркетингові, кадрові, фінансові та сферу постачання. Маркетингові аспекти економічних факторів охоплюють стратегії продажу та рекламу, аналіз ринку та споживчих уподобань, ціноутворення та конкурентоспроможність продукції. Управлінські фактори включають в себе виробничі процеси, які пов'язані з управлінням якістю та ефективністю виробництва. Технологічні аспекти враховують впровадження інновацій та новітніх технологій, автоматизацію виробничих процесів.

1.3. Оцінка міжнародної конкурентоспроможності країн та підприємств

Міжнародна конкурентоспроможність виявляється через досягнення фірмою конкурентних переваг у світовій конкуренції, що ґрунтується на певних принципах. Немає єдиного підходу до оцінки конкурентоспроможності, зокрема на міжнародних ринках товарів, робіт та послуг. Деякі автори використовують структурний підхід при оцінці конкурентоспроможності підприємства, який ґрунтується на аналізі сфери його функціонування та конкурентної ситуації. Цей підхід враховує рівень концентрації ринку та визначає частку підприємства за обсягом виробництва або виручкою від продажу продукції[42].

Інші дослідники вважають, що оцінка конкурентоспроможності повинна відбуватися з функціонального підходу. Згідно з цим підходом оцінка базується на розрахунку основних економічних показників діяльності підприємства. Цей підхід дозволяє сформулювати висновки щодо конкурентоспроможності як самого підприємства, так і галузі в цілому.

Треті науковці нахиляються до переконання, що матричні підходи до оцінки конкурентоспроможності підприємства є найбільш ефективними. Це обумовлено тим, що вони враховують особливості функціонування підприємства в цілому, зокрема стадії його життєвого циклу та циклу основних експортних товарів. Крім того, такі підходи враховують привабливість галузі та рівень її розвитку, а також значимість для національного господарства з точки зору пріоритетності для розвитку, що ґрунтується на отриманні економічного або соціального виграшу[43].

Оцінка конкурентоспроможності підприємства – це визначення його рівня, що надає відносну характеристику здатності конкурувати на певному ринку. Конкурентоспроможність підприємства представляє собою комплексний

показник, який відображає його конкурентні можливості та здатність ефективно реагувати на зміни в зовнішньому середовищі.

Ефективна оцінка є важливим елементом системи забезпечення належного рівня конкурентоспроможності підприємства як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках. Цей процес виявляє сильні та слабкі сторони діяльності підприємства, розкриває приховані можливості та потенційні загрози, що в свою чергу дозволяє ефективно планувати та розвивати стратегію на основі конкурентних переваг. Визначення рівня конкурентоспроможності виступає початковим етапом для планування та розробки стратегії підприємства. Для оптимального функціонування системи забезпечення конкурентоспроможності, важливо мати систему оцінки, що враховує інтереси інвесторів, підприємств, споживачів і держави[9]. За словами Д. В. Погребняка, конкурентоспроможність може бути визначена як порівняльна характеристика, яка відображає ступінь переваги підприємства за певний період часу в порівнянні з конкурентами, на основі комплексу оціночних показників його діяльності[30]. Варто відзначити, що на сьогодні при оцінці конкурентоспроможності підприємства використовується цілий ряд методів. SWOT-аналіз (SWOT analysis): Цей метод включає в себе аналіз внутрішніх сильних і слабких сторін підприємства, а також зовнішніх можливостей і загроз. Аналіз портфеля продукції (Product Portfolio Analysis): Оцінка ефективності та віддачі від різних продуктів або послуг підприємства дозволяє визначити, які з них є найбільш конкурентоздатними та вигідними. Benchmarking: Цей метод передбачає порівняння власних процесів, продуктів чи послуг із найкращими практиками в галузі або серед конкурентів для визначення проблемних аспектів та можливостей для покращення. Аналіз конкурентів (Competitor Analysis): Вивчення конкурентів, їх стратегій, сильних та слабких сторін допомагає визначити унікальні конкурентні переваги підприємства і виокремити області для подальшого розвитку.

Таблиця 1.6

Класифікація методів оцінки конкурентоспроможності підприємств

Ознака	Методи оцінки конкурентоспроможності підприємства
За способом оцінки	Якісні; кількісні
За формою представлення результату	Матричні; графічні; індексні
За ступенем врахування аспектів функціонування підприємства	Спеціальні; комплексні
За можливістю прийняття стратегічних рішень	Поточні; стратегічні
За напрямом формування інформаційної бази	Критеріальні; експертні
Залежно від об'єкта оцінки	Методи оцінки конкурентоспроможності персоналу; Методи оцінки конкурентоспроможності продукції; Методи оцінки конкурентоспроможності організації
Залежно від конкретизованої мети оцінки	Визначення конкурентних переваг; Визначення динаміки позицій у групі; Позиціонування у групі

Джерело: сформовано автором на основі [50;61]

Матричні методи представляють собою одну з найбільш розповсюджених стратегічних аналітичних технік. Вони базуються на якісній оцінці маркетингової діяльності компанії та представлених нею товарів і послуг. Ці методи ґрунтуються на ретельному аналізі здатності підприємства конкурувати з іншими виробниками, враховуючи життєвий цикл їхньої продукції. До

матричних методів відносять: матриця БКГ, матриця Портера, матриця «привабливість ринку / конкурентоспроможність» (модель GE / Mc Kinsey), матриця «привабливість галузі / конкурентоспроможність» (модель Shell / DPM).

Переваги цих методів полягають в їхній здатності забезпечувати високу адекватність оцінки. Однак наявні й недоліки, такі як відсутність аналізу причин подій та ускладнення процесу ухвалення управлінських рішень. Важливо також мати достовірну маркетингову інформацію, що може вимагати проведення додаткових досліджень. Методи, що базуються на дослідженні конкурентоспроможності, враховують пряму пропорційність рівня ефективності діяльності компанії і якості її продукції. Ця категорія методів виходить з припущення, що конкурентоспроможність підприємства залежить від конкурентоспроможності його товару/послуги, а вищий рівень конкурентоспроможності товару/послуги вказує на більшу конкурентоспроможність підприємства.

Оцінка показників конкурентоспроможності здійснюється за допомогою маркетингових програм, в основі більшості з яких лежить визначення співвідношення між ціною та якістю. Розрахунок показників конкурентоспроможності для кожного виду продукції здійснюється з використанням економічних і параметричних індексів конкурентоспроможності[21].

Комплексні методи використовуються тоді, коли для характеристики якості товару враховуються сукупні параметри, описуючи певну властивість товару. Основна ідея полягає в тому, що конкурентоспроможність підприємства є інтегральною величиною, яка враховує як поточний рівень конкурентоспроможності, так і конкурентний потенціал. Цей підхід передбачає, що оцінка конкурентоспроможності включає в себе як досягнутий рівень фірми, так і його можливу динаміку у майбутньому. Комплексні методи можуть розглядатися як інтеграція поточної та потенційної конкурентоспроможності в

один інтегральний показник. Їх перевагою є урахування не лише поточного рівня конкурентоспроможності підприємства, а й його можливої динаміки у майбутньому. Однак недолік полягає в тому, що способи та прийоми визначення поточної та потенційної конкурентоспроможності можуть відтворювати методи, що використовуються в інших підходах, що може викликати недоліки відповідних методик[15].

Кількісні методи оцінки конкурентоспроможності відрізняються від якісних методів тим, що вони характеризуються вищим рівнем математичної формалізації. Ці методи мають деякі переваги, такі як менша трудомісткість реалізації та можливість отримання більш дискретних оцінок.

У випадку якісних методів часто відсутня можливість математичної формалізації, і вони можуть бути менш деталізованими у порівнянні з кількісними методами. Оцінки, отримані за допомогою якісних методів, можуть бути менш точними та менш придатними для використання у процесі аналізу та визначення стратегічних напрямків посилення конкурентних позицій на ринку.

Кількісні методи, навпаки, надають можливість оцінювати реальні шанси підприємства у конкурентній боротьбі за стратегічні зони господарювання та приймати збалансовані управлінські рішення як на тактичному, так і на стратегічному рівні[32].

Міжнародна конкурентоспроможність країни визначається її здатністю створювати національне бізнес-середовище на умовах вільного та справедливого ринку. Це дозволяє вітчизняним виробникам постійно розвивати свої конкурентні переваги, займати та утримувати стійкі позиції на світових ринках. Ключовими елементами успішної міжнародної конкурентоспроможності є потужний економічний потенціал, що забезпечує інноваційне економічне зростання, розвинута система ринкових відносин, значний інтелектуальний капітал та інвестиційні ресурси.

Також важливими аспектами є гнучке реагування на зміни у світовій кон'юнктурі, диверсифікація виробництва та максимальне відстоювання реалізації національних інтересів в інтересах економічної безпеки та підтримання високих стандартів життя населення. Успішна міжнародна конкурентоспроможність передбачає інноваційний підхід до економічного розвитку та ефективного використання ресурсів для досягнення довгострокових цілей країни на світовій арені[3].

Також, проводяться дослідження міжнародної конкурентоспроможності країни, що враховують конкурентоспроможність її територій та регіонів, де відбуваються соціально-економічні процеси. Залежно від рівня інтеграційних процесів набуває значення дослідження конкурентоспроможності на мегарівні. Міжнародні центри, які вивчають конкурентоспроможність країн, включають Інститут стратегії та конкурентоспроможності при Гарвардському університеті (США), Міжнародний інститут розвитку менеджменту (IMD) (Лозанна, Швейцарія) та Світовий економічний форум (Давос, Швейцарія)[40].

Професор Майкл Портер[60], засновник систематизованого вивчення конкурентоспроможності в економічній науці, очолює Інститут стратегії та конкурентоспроможності в Гарвардському університеті. Гарвардський університет досліджує конкурентоспроможність переважно на корпоративному рівні, тоді як швейцарські центри охоплюють більш широкий спектр, складаючи рейтинги конкурентоспроможності країн і регіонів. Ці центри регулярно оприлюднюють свої результати та розробляють власні методології дослідження, дотримуючись унікальних критеріїв при формуванні шкал конкурентоспроможності економік країн і регіонів. Тому існують розбіжності в їхніх дослідженнях і рейтингах, які можуть бути як суттєвими, так і незначними.

Систематичність і постійність щорічного моніторингу поточної конкурентоспроможності країни (економіки) відповідними установами, а також міжнародне визнання цих рейтингів та чутлива реакція ринку на результати

досліджень свідчать про високий професійний підхід і компетентність фахівців при визначенні критеріїв оцінювання та їх розподілу за групами. Наприклад, Міжнародний інститут розвитку менеджменту під час складання рейтингу, який регулярно оприлюднюється з 1989 року, проводить оцінювання за більше ніж 321 критерієм та використовує інформацію від 52 дослідницьких інститутів світу, які є партнерами IMD[40].

IMD є відображенням того, як державі та її підприємствам вдається об'єднати досягнення для збільшення сукупного добробуту громадян та ефективнішого функціонування економіки. Конкуренентоспроможність економіки, на думку фахівців Інституту, — це досить обширне поняття, що включає величезний пласт факторів. Її не можна описати тільки за допомогою виявлення обсягу ВВП або продуктивності. Міжнародний інститут розвитку менеджменту щорічно випускає звіти з рейтингів, у яких є важливі та ключові гравці світового ринку. Ці держави були обрані до рейтингу на підставі аналізу внесків і впливів на світову економіку[53].

Методика оцінки глобального індексу конкурентоспроможності ґрунтується на агрегації різноманітних показників, враховуючи спотворення у структурі економіки, переміщення робочої сили, якість освіти населення, рівень системи охорони здоров'я та інші аспекти. Індекс глобальної конкурентоспроможності розраховується з урахуванням 114 показників, які об'єднуються у 12 блоків, що визначають основні фактори конкурентоспроможності країн. З цих показників 34 розраховуються на основі офіційних статистичних даних (такі як дефіцит бюджету, державний борг, тривалість життя тощо). Інші показники оцінюються шляхом анкетування великої кількості керівників середніх і великих організацій у кожній з досліджуваних країн[65].

Методика оцінювання, яку використовує Світовий банк, в порівнянні з Індексом глобальної конкурентоспроможності, зосереджена на врахуванні

особливостей діяльності національних економік. Рейтинг конкурентоспроможності країн, складений Світовим банком, включає вісім факторів національної конкурентоспроможності[68]:

1. Політичний ризик.
2. Економічні перспективи.
3. Зовнішня заборгованість.
4. Борг у зв'язку з дефолтом або реструктуризацією боргу.
5. Кредитний рейтинг (рейтинг платоспроможності через кредитні борги).
6. Наявність банківських ресурсів.
7. Наявність короткострокових фінансових ресурсів.
8. Наявність форфейтингових послуг.

Кожен з цих факторів має чіткий критерій у цифровому еквіваленті. Політичний ризик, за думкою аналітиків установи, пов'язаний з можливістю неплатежів щодо поставок продукції чи надання послуг, невиконання зобов'язань за кредитами, фінансовими зобов'язаннями, дивідендами, а також неможливістю повернення вкладених капіталів у регіон їхнього походження. Економічні перспективи: оцінюється стан економіки країни та її перспективи на майбутнє, включаючи показники зростання ВВП, інфляції та інші економічні аспекти. За допомогою зовнішньої заборгованості визначається рівень зовнішньої заборгованості країни, її спроможність виконувати фінансові зобов'язання перед світовими партнерами. Такий фактор як кредитний рейтинг, оцінює рейтинг платоспроможності країни через аналіз її кредитної історії та надійності для світових фінансових ринків та послуг. За допомогою наявності короткострокових фінансових ресурсів вираховується доступність фінансових ресурсів для короткострокового використання та управління поточними зобов'язаннями. Наявність форфейтингових послуг — аналізується наявність форфейтингових послуг, які можуть полегшити торговельні операції та фінансування.

Висновки до розділу 1

Стратегії міжнародної конкуренції є моделями поведінки суб'єктів конкуренції, таких як підприємства, галузі, регіони та національні економіки. Вони спрямовані на досягнення довготривалої конкурентної переваги на міжнародному ринку, враховуючи наявні ресурси та умови середовища функціонування. Важливо розуміти, що в сучасних умовах стратегія міжнародної конкуренції повинна базуватися на наявних ресурсах та бути орієнтованою на досягнення конкретної мети чи цілей, враховуючи умови середовища, в якому діє суб'єкт конкуренції.

Специфіка конкурентних стратегій полягає в досягненні конкурентної переваги на ринку, причому ця перевага має бути довгостроковою, а не тимчасовою. Розділ, присвячений конкурентним стратегіям, враховує доцільність їх використання на міжнародному ринку, а також переваги та недоліки цих стратегій. Отримані результати сприяли більш чіткому розумінню сутності та характеристик досліджуваної теми.

У світі, який зумовлений стрімкими змінами та взаємозалежністю національних економік, розуміння та впровадження ефективних стратегій міжнародної конкуренції стає критично важливим для підприємств та країн в цілому:

1. Міжнародна конкуренція є необхідною умовою для сталого розвитку економік та досягнення конкурентних переваг. Сучасні умови глобалізації вимагають від підприємств та країн виявляти гнучкість та інноваційність, щоб пристосовуватися до змін у світових економічних умовах.
2. Розробка та використання стратегій міжнародної конкуренції повинні бути орієнтовані на досягнення довготривалих конкурентних переваг. Це означає не лише концентрацію на поточних результатах, але й врахування

тривалого впливу стратегій на позиції компаній та країн на світовому ринку.

3. Успіх в міжнародній конкуренції залежить від здатності підприємств та країн ефективно управляти своїми ресурсами, оптимізувати бізнес-процеси, стандартизувати якість та дотримуватися високих стандартів корпоративного управління.
4. В умовах глобалізації, об'єднання національних капіталів та формування великих промислово-фінансових об'єднань стають ключовими для конкурентоспроможності. Це дає змогу зберігати стійкість в глобальних умовах та конкурувати з великими іноземними компаніями.

Загалом, сучасні стратегії міжнародної конкуренції визначаються вимогами глобального світу та вимагають комплексного підходу для досягнення успіху на світовому ринку. Країни та підприємства, що будуть враховувати ці аспекти та пристосовуватися до швидких змін, матимуть перевагу у висококонкурентному середовищі світового господарства.

Аналіз, представлений у розгляді поняття "конкуренція", вказує на актуальність подолання спрощеного вузькоекономічного підходу до розуміння конкуренції як наукового поняття на сучасному етапі. В цьому контексті конкуренція розглядається як комплексна категорія, що відображає відносини між суб'єктами господарювання, що виникають на ринку і виявляються в боротьбі за кращі результати діяльності. Ця боротьба формує різні моделі ринку та задовольняє потреби як окремих споживачів, так і суспільства в цілому.

В умовах розвитку світової економіки супроводжується зростанням глобальної конкуренції, що породжує потребу у розробці концептуальних положень, методичних і практичних рекомендацій щодо формування організаційно-економічного механізму для підвищення конкурентних можливостей промисловості на міжнародних і внутрішніх ринках в умовах глобалізації.

Фактори міжнародної конкурентоспроможності підприємств включають ефективність виробництва, якість продукції, інновації, маркетингову стратегію, доступ до ресурсів, управлінські компетенції та інші. Підприємства використовують різні стратегії, такі як стратегії диференціації, стратегії вартісної лідерської позиції, стратегії фокусування на ринковому сегменті для досягнення конкурентних переваг.

Методи оцінювання включають в себе різноманітні підходи, такі як розрахунок індексів конкурентоспроможності, аналіз ключових економічних показників, оцінка науково-технічного потенціалу та інноваційності, а також врахування впливу політичного, економічного та соціокультурного середовища.

Міжнародна конкурентоспроможність є складним явищем, що включає в себе різноманітні аспекти економічної діяльності. Для досягнення та збереження конкурентних переваг підприємства повинні уважно аналізувати та вдосконалювати свої стратегії, враховуючи фактори, що впливають на їхню конкурентоспроможність. Оцінка міжнародної конкурентоспроможності країн та підприємств вимагає використання різноманітних методів та комплексного підходу для забезпечення об'єктивності та точності результату.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНИ НА СВІТОВІЙ АРЕНІ

2.1. Аналіз конкурентоспроможності України в рамках світового господарства

В умовах глобалізації та стратегічного курсу України на євроінтеграцію, національні інтереси країни визначаються не лише внутрішніми факторами, але й її представленням на міжнародній арені. Це забезпечує відповідний потенціал для самозбереження, підвищення конкурентоспроможності та сприяє соціально-економічному та політичному розвитку держави.

Конкурентоспроможність країни проявляється у здатності досягати високих темпів економічного зростання, забезпечувати постійне підвищення реальної заробітної плати та виводити конкурентоспроможні фірми на світовий ринок. Це передбачає наявність сильної економіки, представленої високопродуктивними кластерами, що поліпшують якість товарів і послуг та створюють нові робочі місця у майбутньому. Здатність адаптуватися до змін на світовому ринку базується на різних економічних факторах, таких як інвестиційні, інноваційні та виробничі потужності. Проте ці фактори повинні взаємодіяти з політичними та соціальними чинниками, які також впливають на функціонування національної економіки на світовому ринку[48].

Конкурентоспроможність національної економіки визначається як стан відносин у державі, що спрямований на забезпечення стабільного підвищення ефективності національного виробництва. Цей стан повинен бути адаптованим до змін у світовій кон'юнктурі та внутрішнього попиту, розкриваючи національні конкурентні переваги та досягаючи кращих соціально-економічних показників, ніж у конкурентів [67].

Таблиця 2.1

Фактори конкурентоспроможності та їх прояв в Україні

Фактори конкурентоспроможності країни	Характер прояву в Україні
Техніко-технологічні	<ul style="list-style-type: none"> - обмежений техніко-технологічний потенціал виробництва; - високий ступінь фізичного та морального старіння основних засобів.
Інноваційно-інвестиційні	<ul style="list-style-type: none"> - низький рівень інноваційної та інвестиційної активності підприємств; - обмежений доступ до інвестицій для модернізації застарілих потужностей; - поглиблення інноваційного відставання виробництва в порівнянні з глобальними тенденціями.
Стан ринкової інфраструктури	<ul style="list-style-type: none"> - неадекватна інфраструктура товарних ринків; - обмежена якість корпоративного управління; - недостатня ефективність фінансової системи; - недостатня ефективність системи тарифного регулювання; - обмежений розвиток сучасних інформаційних технологій.
Наука та освіта	<ul style="list-style-type: none"> - обмежена конкурентоспроможність освітньої системи; - відсутність належної державної підтримки вузів, що реалізують інноваційні програми; - недостатнє фінансування провідних університетів.
Системні	<ul style="list-style-type: none"> - обмежена ефективність методів державного регулювання; - відсутність конкурентоспроможного підприємницького середовища; - високі трансакційні витрати у господарській та інвестиційній діяльності підприємств;

Джерело: сформовано автором на основі [28;18]

Національна конкурентоспроможність є ключовим фактором, що визначає успіх чи його відсутність в конкретних галузях та позицію країни в системі світового господарства. Цей показник обумовлюється різноманіттям факторів, серед яких вирішальну роль відіграє здатність країни до постійного розвитку та інновацій. Ефективність галузей залежить від їхньої готовності пристосовуватися до постійних змін та впровадження інновацій. Однак для стимулювання цього процесу необхідна активна роль держави, яка повинна сприяти удосконаленню та оновленню виробничих секторів.

З урахуванням спеціалізації української промисловості на експорті сировини, ключовими глобальними чинниками, які впливають на економіку України, є, передусім, ціни на сировинні товари, вироблені в Україні. Окрім цього, висока енергоємність української промисловості робить ціни на енергоресурси також суттєвими з точки зору впливу на конкурентоспроможність України. Всі ці фактори можуть бути об'єктивно оцінені, і для більшості з них існують прогнози, які надають як спеціалізовані галузеві організації, так і Світовий банк. Як приклади таких чинників можна вказати наступне.

Таблиця 2.2

Глобальні фактори світової економіки, що впливають на Україну

Індекс	Склад
Індекс цін на енергоносії (Energy index)	Індекси цін на вугілля, нафту, газ
Індекс цін на продовольство(Food index)	Індекси цін на масло, зерно, інші продукти
Індекс цін на метали і мінерали(Metals and Minerals index)	Індекси цін на не дорогоцінні метали та залізну руду
Індекс цін на добрива(Fertilizers index)	Індекси цін на п'ять основних видів добрив

Джерело: [56]

Промисловість України перебуває в глибокій кризі, яка обумовлена як загальним погіршенням економічної ситуації в країні, так і специфічними факторами, що притаманні окремим галузям. Це призводить до посилення конкурентної боротьби на внутрішньому ринку, ускладнення доступу до зовнішніх ринків, скорочення інвестицій та погіршення фінансово-господарських показників промислових підприємств. В умовах такої ситуації важливість ефективних та маловитратних стратегій розвитку для оптимального використання обмежених ресурсів стає особливо актуальною[4].

Основними проблемами української промисловості є низька конкурентоспроможність, обумовлена недостатнім технологічним рівнем, і низька ефективність виробництва, спричинена недостатнім рівнем інноваційного розвитку. Порівняльний аналіз інноваційного розвитку промисловості України з країнами ЄС вказує на крайньо низький рівень інвестицій в дослідження та розробки (менше 1% ВВП порівняно з 3% в Німеччині) і, відповідно, дуже обмежену частку інноваційної продукції, яка становить приблизно 3% в структурі реалізованої промислової продукції[4].

Однією з найбільш гострих проблем інноваційної активності вітчизняних промислових підприємств є дефіцит коштів для просування інноваційного процесу на різних стадіях, починаючи від науково-технічних розробок і закінчуючи впровадженням інноваційних змін у виробництво[14].

Україна спрямована на економічне зростання з різними векторами, і однією з перспективних форм розвитку є інноваційна концепція. Сильними сторонами зазначеної концепції є: інноваційний потенціал; висока якість освіти; попит з боку українського бізнесу, можливості впровадження нових інновацій. Слабкі сторони: небажання підприємців йти на ризик; недостатній рівень маркетингових комунікацій; велика різниця між попитом та пропозицією. Україна прагне стимулювати інновації у вже існуючих компаніях, підтримувати розробку нових стартапів[47].

Таблиця 2.3

Інноваційність українських підприємств в 2020 році

Назва показника	Великі підприємства	Всього
Питома вага інноваційно активних	38,8%	14,6%
Питома вага технологічно інноваційних	18,1%	6,0%
Питома вага не технологічно інноваційних	5,9%	3,5%
Питома вага технологічно і не технологічно інноваційних	14,8%	5,1%

Джерело: [27]

Найбільш інноваційними в Україні є підприємства, які займаються виробництвом фармацевтичних продуктів і препаратів (38,2%); виробництвом комп'ютерів, електронної та оптичної продукції (34,0%); виробництвом транспортних засобів (33,9%); видобутком металевих руд (30,4%); та машинобудуванням (27,0%).

У 2020 році в Україні інноваційну продукцію впроваджували 600 підприємств, що для масштабів країни є досить обмеженим обсягом. Зазначено, що 137 підприємств представили нову для ринку продукцію, а кількість найменувань цієї продукції склала 540 одиниць. Щодо видів інновацій, організаційні інновації були реалізовані 125 підприємствами, а маркетингові - 157. Найбільш активні інновації спостерігалися при освоєнні нових видів обладнання, кількість видів якого становила 1314 одиниць[14]. В цілому можна вважати привабливість впроваджуваних інновацій суттєвою. Усього 28 видів нових технологій, розроблених підприємствами в Україні, були передані іншим підприємствам, з яких тільки 8 були закордонними.

Індекс глобальної конкурентоспроможності (Global Competitive Index, GCI) щорічно обчислювався починаючи з 2004 року з використанням методики

Всесвітнього економічного форуму (WEF). Зведений індекс, який є інтегральним показником, формувався на основі 98 індикаторів, що були розподілені за 12 групами [66]: інститути, інфраструктура, впровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), макроекономічна стабільність Здоров'я. Навички. Ринок товарів. Ринок праці. Фінансова система. Розмір ринку. Динамічність бізнесу. Інноваційний потенціал.

Відповідно до узагальнених даних по країнах, Україна єдина втрачала позиції у загальному рейтингу Індексу глобальної конкурентоспроможності. Згідно з вказаними даними, слабкі показники України у 2019 році включали якість інституцій (104 місце), "Макроекономічна стабільність" (133 місце), охорону здоров'я (101 місце) та стан фінансової системи (136 місце). Ці показники свідчать про деякі виклики та проблеми в різних сферах, які впливають на загальний рівень конкурентоспроможності України в порівнянні з іншими країнами. У 2019 році Україна продемонструвала кращі показники за такими компонентами Індексу глобальної конкурентоспроможності: освіта (44 місце), розмір внутрішнього ринку (47 місце), інфраструктура та ефективність ринку товарів і послуг (57 позиція).

Таблиця 2.4

Аналіз індексу глобальної конкурентоспроможності (GCI) України і західних країн – сусідів – членів Європейського союзу в розрізі окремих параметрів у 2015-2019 рр.

Показник (індекс)	Країна/Роки				
	Україна	Румунія	Угорщина	Польща	Словаччина
	2015/2019				
Якість Інститутів	130/104	86/52	97/63	58/60	104/61
Інфраструктура	69/57	86/55	48/27	56/25	57/30
ІКТ	78	32	54	51	39
Макроекономічна стабільність	134/133	34/56	52/43	46/1	41/1

Здоров'я	45/101	83/83	75/70	40/54	50/57
Освіта	34/44	59/72	57/49	31/34	53/45
Ефективність ринку товарів та послуг	106/57	73/64	72/91	46/50	54/89
Ефективність ринку праці	56/59	78/57	72/91	46/50	54/89
Розвиненість фінансового ринку	121/136	55/86	66	43/57	35/56
Розмір внутрішнього ринку	45/47	43/41	65/48	21/22	62/59
Активність бізнесу	91/85	88/72	90/83	55/59	57/55
Інноваційний потенціал	54/60	74/55	51/41	64/39	66/44

Джерело: сформовано автором на основі [63;64;65]

Подібні ситуації відзначалися в інших країнах за показниками Індексу глобальної конкурентоспроможності. Наприклад, у Румунії рівень охорони здоров'я (83 місце), стан фінансової системи (86 місце) та освіта (72 місце) визначаються як проблемні. Угорщина мала свої виклики в ефективності ринку товарів і послуг, ефективності ринку праці (80 та 91 позиція відповідно), хоча інші показники знаходяться в межах 41-66 позицій. Словаччина стикається з проблемами у "якості інститутів", "ефективності ринку праці" та "інноваційному потенціалі". Польща, з усіма її позитивними показниками, відзначається дефіцитом робочої сили, та також є погіршення у ефективності функціонування ринку товарів та послуг.

Згідно з дослідженням позиції України World Digital Competitiveness 2021 рейтинг (WDCI) слідує висновок про позитивну динаміку цифрових технологій, а також про розвиток і трансформацію українського суспільства в цілому (табл. 2.5). Україна посіла 54 місце, піднявшись на 4 позиції порівняно 2017 з 2021 роком. Єдиним критично негативним показником є «Наукова концентрація» —(-

10) в порівнянні з 2017 роком, а показник ІТ-інтеграції практично не змінився, опустившись за ці роки всього на одну позицію. Замітно піднялись в рейтингу так показники як: «Освіта», «Таланти», «Нормативна база», «Гнучкість бізнесу», «Капітал». Всі інші показники мають незначний, проте позитивний приріст в порівнянні з 2017 роком.

Таблиця 2.5

Місце України у світовому рейтингу
цифрової конкурентоспроможності 2017-2021

Індекс	2017	2018	2019	2020	2021	Сальдо
Загальний рейтинг	60	58	60	58	54	+6
Освіта	45	39	40	38	37	+8
Таланти	57	55	57	52	46	+11
Навчання та виховання	26	22	21	19	18	+8
Наукова концентрація	45	40	49	50	55	-10
Технології	62	61	61	59	58	+4
Нормативна база	56	54	54	54	46	+10
Капітал	62	61	62	59	55	+7
Технологічна база	60	57	60	58	57	+3
Готовність до майбутнього	61	61	62	61	58	+3
Адаптивні відносини	58	53	59	56	56	+2
Гнучкість бізнесу	56	53	45	51	45	+11
ІТ-інтеграція	60	61	61	62	61	-1

Джерело: сформовано автором на основі [55]

Позиції України в рейтингах цифрової та глобальної конкурентоспроможності мають подібну тенденцію. Протягом 2017-2021 років Україна стабільно покращувала свої позиції в наведених вище рейтингах. Україна невпинно покращувала свої позиції в цих рейтингах. В той же самий час

позиції України в цифровому рейтингу змінювалися динамічніше. Протягом 2019-2021 року Україна піднялася на 6 пунктів у рейтингу цифрової конкурентоспроможності, тоді як у рейтингу глобальної конкурентоспроможності позиція залишилася незмінною (табл. 2.3)

Таблиця 2.6

Рейтинг цифрової та глобальної конкурентоспроможності України

Індекс	2017	2018	2019	2020	2021
Global Competitiveness (GCI)	60	59	54	55	54
World Digital Competitiveness index (WDCI)	60	58	60	58	54

Джерело: сформовано автором на основі [54]

Стратегічними пріоритетами України на 2023 рік, спрямованими на підвищення конкурентоспроможності країни, визначилися реформи у сфері регуляції та підтримки підприємництва, захисту прав власності та конкурентного середовища. Основною метою є скорочення впливу державного сектора на економіку. В Україні існує близько 3500 державних компаній, переважна більшість з яких збиткові, ці реформи націлені на оптимізацію державної власності, що охоплює різні галузі, від машинобудування до готелів. Перший етап реформ корпоративного управління вже успішно впроваджено у державних банках, що сприяє покращенню їхньої ефективності та прозорості. Ще одним важливим завданням є зміцнення верховенства закону. Останніми роками в Україні створено нові інститути для боротьби з корупцією, які беруть на себе відповідальність за захист громадян. Важливо надати їм можливість функціонувати професійно та незалежно. Крім того, необхідно забезпечити підтримку цих інститутів з боку судової системи, яка повинна відрізнятися чесністю та прозорістю. Це сприятиме створенню ефективного механізму боротьби з корупцією та підвищенню довіри як внутрішніх, так і зовнішніх учасників економічного процесу в Україні.

2.2. Міжнародна конкурентоспроможність агропромислового сектору України

У сучасних умовах економічного розвитку визначальним фактором конкурентоспроможності продукції стає рівень її інтелектуалізації, який формується завдяки інвестиціям у науково-дослідну та інноваційну діяльність підприємств. Інвестиції в науку, розробку та впровадження нових технологій є ключовим компонентом більшості інноваційних стратегій, спрямованих на вдосконалення та підтримку підприємств агропромислового комплексу (АПК).

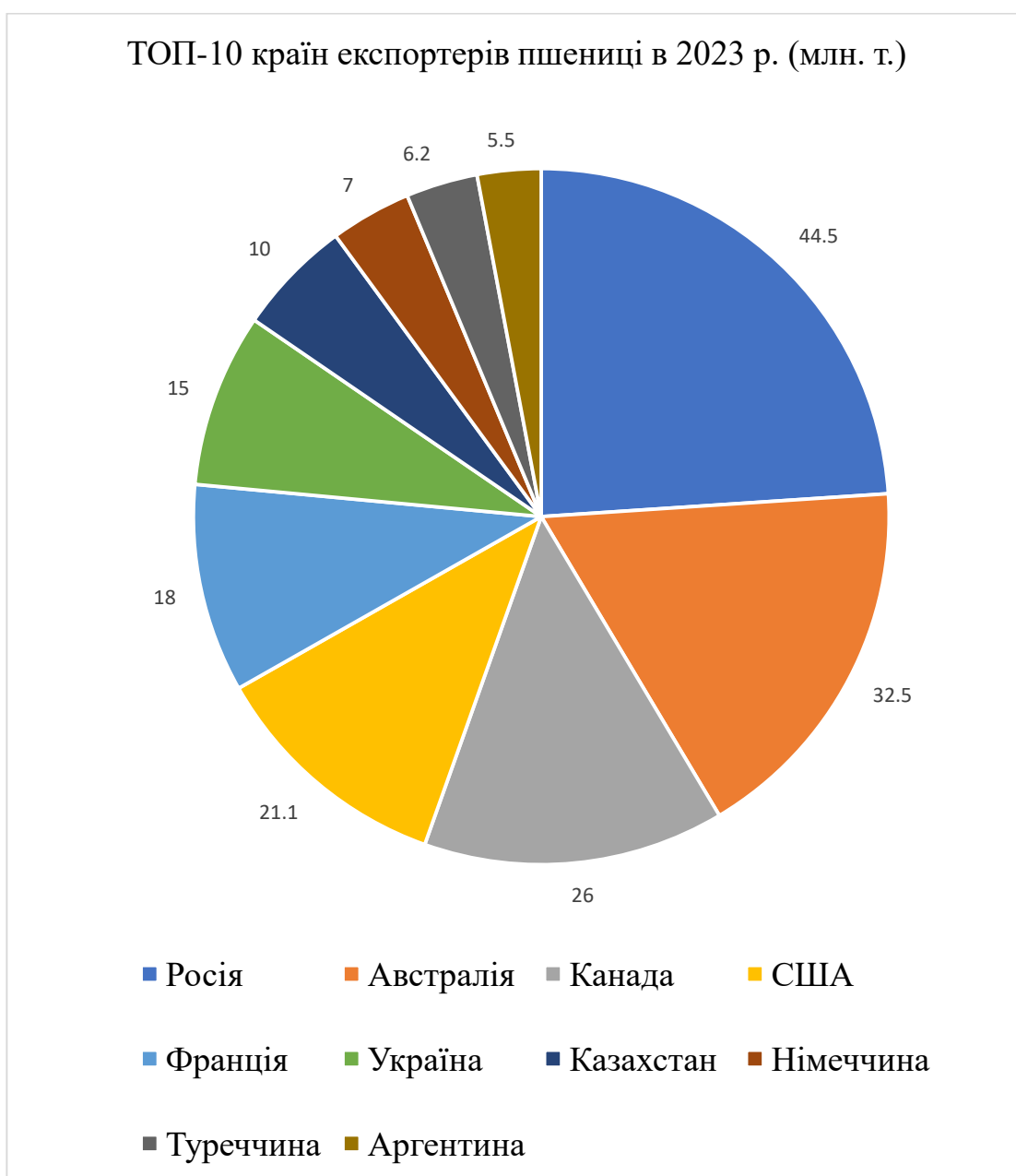
Інвестиції у науково-дослідну та інноваційну діяльність є важливою складовою інноваційного просування в аграрному секторі. Зокрема, такі інвестиції сприяють створенню та впровадженню передових технологій, нових сортів та гібридів, що забезпечують підвищення ефективності виробництва.

Разом із зазначеними інвестиціями, важливо забезпечити належний обмін інформацією, трансфер технологій, розвиток необхідних навичок, а також створення стимулів і доступу до ресурсів, що є необхідними для розвитку різних форм партнерства та бізнесу у сфері агропромислового комплексу. Також важливо створити сприятливі умови для інновацій, що включають в себе політику сприяння обміну технологіями, розробку належного законодавства та регулювань, а також розвиток механізмів фінансування для підтримки інноваційних проектів у сільському господарстві[51].

Україна як експортер сільськогосподарської продукції входить до десятки найбільших світових експортерів агровиробників та формує понад 7% світового експорту агропродукції. Україна відома своєю здатністю до вирощування різноманітних сільськогосподарських культур та виробництва продуктів високої якості.

Основні експортні товари України включають зернові культури, такі як пшениця та кукурудза, олійниці, соняшникова олія, а також м'ясо, яйця, молоко та інші продукти сільськогосподарського виробництва. Україна також є великим експортером продуктів органічного виробництва.

Україна займає шосте місце в 2023 р. в рейтингу світових експортерів пшениці після Росії, Канади, США, Франції та Австралії. (рис 1.)

Сформовано автором на основі Державної статистики України

Україна розглядає країни Європейського Союзу як ключових партнерів для розширення та узгодження своєї торговельної діяльності. Заходи, спрямовані на підвищення доступу на умовах вільної торгівлі, сприяють українським виробникам у збільшенні експорту та укріпленні їхньої присутності на європейських ринках. Цей розвиток сприяє зміцненню економічних зв'язків та співпраці між Україною та країнами ЄС, що взаємно приносить економічні та торговельні переваги. Значні можливості для експорту вітчизняної продукції виникли після підписання "Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС". Зокрема, з 2016 року частка українських виробників на європейському ринку та обсяг їхньої продукції збільшились[23].

Кожного року обсяг проданої сільгосппродукції на ринку Європейського Союзу збільшується, що свідчить про успішність вітчизняних аграрних виробників. Утім, незважаючи на цей успіх, важко досягти суттєвого збільшення продажів окремих видів сільгосппродукції через жорсткі обмеження, встановлені ЄС, переважно у формі квот. Регульованими видами сільгосппродукції є переважно продукція тваринництва, така як молоко, м'ясо, яйця, а також гриби. Це призводить до того, що обсяг експорту вітчизняної продукції тваринництва, порівняно з продукцією рослинництва, залишається невеликим.

Таблиця 2.7

Товарна структура експорту сільської продукції з України, %

Товар	2017	2018	2019	2020
Зернові культури	16,7	15,0	15,3	19,2
Живі тварини, продукти тваринного походження	2,1	2,6	2,6	2,6
Продукти рослинного походження	22,3	21,3	20,9	25,8
Інша сільгосппродукція	58,9	61,1	61,2	52,4
Усього	100	100	100	100

Джерело: сформовано автором на основі [49]

Головним ринком збуту зернових культур (ЗК) для України є ринок країн Азії. Це підтверджується найбільшою кількістю торговельних партнерів України серед азійських країн та найвищим загальним обсягом експорту ЗК в Азію. Протягом тривалого часу основними імпортерами вітчизняної зернової продукції залишаються Китай, Туреччина, Індонезія та Бангладеш.

Незважаючи на це, ринки Індії та Японії є недостатньо освоєними, але дуже перспективними для вітчизняних зернових виробників. Обмеженими експортними обсягами в ці країни впливають, по-перше, їхня велика віддаленість від України та, по друге, інтенсивна конкуренція на ринку зернових інших країн, таких як Австралія, США, Канада і країни Південної Америки. Ці фактори ставлять виклики перед українськими виробниками, проте вони також відкривають нові можливості для розширення ринків та укріплення позицій в азійському регіоні[62].

Таблиця 2.8

Структура експорту зернових культур з України за країнами світу, %

Країна	2016	2017	2018	2019
Європа				
Іспанія	43,1	37,7	46,9	51,0
Нідерланди	20,3	26,5	34,7	33,7
Італія	13,7	13,8	12,8	11,7
Німеччина	2,9	2,4	6,7	9,8
Португалія	52,3	43,6	45,8	53,4
Великобританія	8,0	10,9	14,2	21,6
Ірландія	80,7	72,8	80,4	87,4
Азія				
КНР	25,3	22,9	44,0	23,9
Туреччина	0,8	9,4	7,8	27,4

Індонезія	90,2	82,7	79,1	73,1
Бангладеш	88,1	85,3	81,0	67,8
Ізраїль	36,0	46,5	40,9	51,0
Південна Корея	62,4	50,9	53,6	59,8
Саудівська Аравія	48,6	57,1	60	27,4

Іран	42,3	31,5	51,2	81,2
Філіппіни	97,1	85,7	95,9	82,1
Тайланд	72,7	48,9	46,2	48,4
Ліван	31,9	22,3	20,5	35,2
Ємен	0,9	82,5	84,6	87,5
Африка				
Єгипет	33,3	45,5	92,8	58,1
Лівія	86,7	80,7	76,2	97,1
Алжир	30,9	8,8	2,8	35,9
Марокко	58,2	52,3	72,5	65,9

Джерело: сформовано автором на основі [49]

Для вітчизняних виробників зернових культур також є перспективи на ринках країн Африки, зокрема Центральної та Південної Африки. Зараз Україна майже не експортує зернові культури в ці регіони. Замість цього, сільгоспекспортери з України активно співпрацюють з країнами Північної Африки, особливо з Єгиптом, що залишається найбільшим у світі імпортером українських зернових культур. Це пояснюється передусім близькістю та зручністю транспортування товарів до Єгипту морським шляхом. Морський транспорт є найбільш економічним для перевезення зернових культур на середні (500–1000 км) і значні (понад 1000 км) відстані. Такі фактори сприяють успішному експорту та співпраці між українськими аграрними виробниками та

країнами Північної Африки, відкриваючи нові можливості для розширення географії експорту та збільшення виробництва зернових культур.

Сприятлива економічна позиція країни на міжнародному рівні вимагає значних зусиль та здатності ефективно адаптуватись до впливу різноманітних факторів як в межах внутрішньорегіонального, так і міжнародного середовища. Протягом історичного розвитку України спостерігалися зміни в стані її економіки, і благосприятливе геополітичне положення країни надає можливість розвивати торгівельні відносини з численними країнами.

Основу конкурентоспроможності економіки України становили такі галузі: гірничодобувна (Донецький регіон, частина Львівської та Волинської областей), металургійна (Маріуполь, Харків, Донецьк, Луганськ), хімічна (Донецький, Причорноморський, Придніпровський і Прикарпатський регіони), машинобудівна (Київ, Львів, Харків, Запоріжжя, Луцьк), суднобудівна (Одеса, Маріуполь), легка (Львів, Дніпропетровськ, Харків, Луцьк, Рівне, Житомир), харчова та сільське господарство [31].

Однак анексія Криму та початок військових дій призвели до того, що вугільна, металургійна, машинобудівна та хімічна галузі України невдовзі вже не зможуть випускати конкурентоспроможну на світовому ринку продукцію через об'єктивну втрату більшості факторів цієї конкурентоспроможності у довгостроковому періоді.

Аграрний сектор зазнав значних втрат унаслідок повномасштабної війни Російської Федерації проти України. За оцінками Міністерства аграрної політики України та Київської школи економіки, загальна сума збитків, завданих сільськогосподарській галузі внаслідок широкомасштабного російського вторгнення в Україну, станом на 15 вересня 2022 року, складає 6,6 млрд дол. США. Ці втрати включають в себе руйнування і знищення інфраструктури, втрату сільськогосподарської техніки та обладнання, а також негативний вплив на виробництво та експорт аграрної продукції[25].

У сільському господарстві України непрямі збитки внаслідок зменшення виробництва, блокади портів і зростання виробничих витрат оцінюються на 34,25 мільярди доларів США. Зокрема, у рослинництві втрати через зниження виробництва становлять 11,2 мільярда доларів США, у тваринництві - 348,7 мільйонів доларів США. Збитки внаслідок скорочення виробництва озимих культур оцінюються у 3 мільярда доларів США, багаторічних культур - у 322 мільйони доларів США. Втрати через порушення логістики становлять 18,5 мільярда доларів США[26].

Загальна кількість суб'єктів господарювання агропромислового комплексу, які зазнали збитків внаслідок збройної агресії Російської Федерації, складає 2653 одиниці. Площа ріллі скоротилася на 1,9 мільйона гектарів, а площа багаторічних насаджень зменшилася на 9 тисяч гектарів. Крім того, територія приблизно 1 мільйона гектарів потребує обстеження на предмет наявності вибухонебезпечних предметів.

Значні збитки відзначаються в рослинництві. Зокрема, втрати у обсягах виробництва продукції рослинництва в натуральних одиницях в 2022 році порівняно з попереднім роком становлять 35–40%, що є результатом зменшення посівних площ через тимчасову окупацію територій України та зниження врожайності культур у порівнянні з попереднім роком. За інформацією першого заступника міністра аграрної політики та продовольства України Т. Висоцького, окупанти викрали понад 500 тисяч тонн зерна з тимчасово окупованих територій, незаконно вивезли десятки тисяч тонн соняшникової олії та сотні кілограмів овочів[24].

Тваринницька галузь значно постраждала внаслідок військових дій. За даними Міністерства аграрної політики, внаслідок військових дій втрачено від 15% до 20% поголів'я великої рогатої худоби, свиней і птиці. Найбільше постраждали господарства Чернігівської, Харківської, Сумської, Київської, Донецької, Луганської, Миколаївської, Херсонської, Запорізької областей, де на

початку 2022 року було сконцентровано за всіма категоріями господарств: поголів'я великої рогатої худоби – 25,3%, корів – 25,8%, свиней – 31,5%, овець та кіз – 28,2%, птиці – 24,9%.

Виробництво продукції тваринництва у зазначених областях складало: м'яса – 20%, молока – 28,7%, яєць – 44,8%. Ці величезні втрати суттєво вплинули на сировинну базу та виробництво тваринницької продукції в регіонах, внаслідок чого загрожується якість та кількість доступних на ринку продуктів для споживачів. Відновлення та підтримка тваринницького сектору стане ключовим завданням для відновлення стабільності в агропромисловому комплексі[11].

У 2022 році, в умовах військового конфлікту, агропромисловий комплекс (АПК) України продемонстрував високу стійкість і ефективність.

Згідно з повідомленням Міністерства аграрної політики, у 2022 році було зібрано понад 67 мільйонів тонн врожаю, що стало одним із п'яти найкращих показників за останні 30 років. На 12 січня 2023 року зернові та зернобобові культури були зібрані на площі 10,9 мільйонів гектарів (94%), і намолочено 50,965 мільйонів тонн зерна. Зокрема, пшеницю обмолочено на 4,979 мільйонів гектарів (100%), намолочено 20,2 мільйонів тонн; кукурудзу на зерно обмолочено на 3,6 мільйонів гектарів (85%), намолочено 23,5 мільйонів тонн. Соняшник зібрано на площі 4,8 мільйонів гектарів (99%), намолочено 10,5 мільйонів тонн насіння; сої – на площі 1,5 мільйонів гектарів (100%), намолочено 3,7 мільйонів тонн; ріпаку – на площі 1,1 мільйонів гектарів (100%), намолочено 3,2 мільйонів тонн насіння[6].

Україна залишається одним з головних гарантів забезпечення продовольчої безпеки у світі. 22 липня 2022 року Україна, Туреччина та Організація Об'єднаних Націй (ООН) підписали Ініціативу щодо безпечного транспортування зерна та продуктів харчування з українських портів, відому як "зернова угода". Це угода дозволила відновити експорт зерна та пов'язаних із ним продуктів харчування з трьох морських торговельних портів – "Одеса", "Чорноморськ" та

"Південний". Зернову угоду також підписала Російська Федерація, разом з Туреччиною та ООН.

Початковий термін дії угоди становив 120 днів, і 17 листопада 2022 року його було продовжено ще на той же термін. Ця ініціатива стала важливим етапом для забезпечення стабільності та безпеки транспортування зерна та продуктів харчування з українських портів, підтримуючи економіку та продовольчу безпеку в регіоні. Уже протягом серпня, першого повного місяця реалізації згаданої Ініціативи, з українських портів, які були розблоковані, та дунайських портів вийшло 68 суден. В порти призначення, що охоплюють 18 країн світу, було відправлено 1,72 мільйони тонн української агропродукції. Зазначимо, що 66,9% експорту становила кукурудза, 21,6% – пшениця, 4,8% – ячмінь, а інша продукція (соняшник, ріпак, висівки, жом) складала 6,7%. Загалом, протягом серпня через розблоковані та дунайські порти, а також з використанням залізниці та автотранспорту, було експортовано близько 5 мільйонів тонн агропродукції[12].

Протягом 11 місяців 2022 року Україна успішно експортувала 50,9 мільйонів тонн продукції агропромислового комплексу та харчової промисловості на загальну суму 21,1 мільярда доларів США. Серед цієї продукції були такі основні позиції експорту [39]:

1. Кукурудза: 21,9 мільйонів тонн на суму 5,3 мільярда доларів США.
2. Пшениця: 9,6 мільйонів тонн на суму 2,3 мільярда доларів США.
3. Олія соняшникова: 3,9 мільйонів тонн на суму 5,0 мільярда доларів США.
4. Насіння ріпаку: 2,9 мільйонів тонн на суму 1,4 мільярда доларів США.

Ключовий аспект розвитку вітчизняного агропромислового сектору на міжнародній арені полягає в інтенсивному нарощуванні агровиробництва за допомогою цифрових технологій та інноваційних рішень. Однією з ключових стратегій є використання цифрових технологій для оптимізації управління земельними ресурсами та підвищення їх родючості.

2.3. Шляхи підвищення міжнародної конкурентоспроможності вітчизняних підприємств

Дж. Манзелла виокремив п'ять важливих стратегій конкурентоспроможності підприємств[57]:

1. Зосередження на основних компетенціях підприємства дозволяє краще сконцентруватись на своєму основному продукті і делегувати несуттєві функції іншим бізнесам.
2. Залучення та утримання необхідних талантів є важливою стратегією для підприємств, оскільки висококваліфіковані працівники відіграють ключову роль у критичному мисленні, вирішенні складних аналітичних завдань та опануванні складних технологій. Підприємства повинні створити привабливі умови праці, інвестувати у програми навчання працівників, постійно підвищувати їх кваліфікацію та співпрацювати з місцевими вишами та коледжами. Це дозволить не лише зберегти вже існуючі таланти, але й привернути нові, сприяючи сталому розвитку підприємства.
3. Максимальна орієнтація на клієнта визначається необхідністю підприємств бути більш орієнтованими на своїх клієнтів та вдовольняти їхні змінювані потреби та бажання. Це важлива стратегія, яка вимагає від підприємств активного вивчення та реагування на вимоги ринку, підтримки високого рівня обслуговування та надання продуктів або послуг, які відповідають очікуванням клієнтів. Такий підхід сприяє покращенню взаємодії з клієнтами та зміцненню їхньої лояльності.
4. Зменшення витрат є стратегічно важливою задачею для підприємств. Вони повинні продовжувати оптимізувати робочі процеси, вдосконалювати ефективність та заохочувати взаємодію та координацію між усіма відділами компанії. Застосування таких заходів дозволяє досягти більшої економії, яка може бути передана споживачам. Це, в свою чергу, забезпечує підприємству конкурентну перевагу на ринку.

5. Вихід за межі внутрішнього ринку через експорт або інвестиції може бути реалізованим за допомогою стратегічних альянсів і партнерств. Ця стратегія є ефективною для розуміння конкретних потреб ринку та демографічних тенденцій. Часто це дозволяє вивчити смаки споживачів і їхні звички витратити кошти.

Основними групами елементів і чинників зовнішнього середовища, які сприяють розвитку конкурентоспроможності, є [44]:

- 1) державне регулювання економіки (підтримка інноваційних процесів; наявність стандартів на продукцію; державний контроль за доброякістю і безпекою продукції; закони про охорону власності);
- 2) ресурсний потенціал (забезпеченість економіки власними природними ресурсами);
- 3) трудові ресурси (освітній рівень населення; чисельність населення; високий рівень заробітної плати);
- 4) ринкова інфраструктура (високий технічний рівень інформаційних комунікацій; розгалуженість і насиченість транспорту; стан банківського і страхового обслуговування та ін.);
- 5) виробнича база (вартість основних виробничих фондів; обсяг капіталовкладень в оновлення основного капіталу).

Можна виділити дві групи причин низької конкурентоспроможності вітчизняних підприємств – ендогенні (зумовлені діями або бездіяльністю самих компаній) і екзогенні (спричинені особливостями вітчизняної системи господарювання). До ендогенних причин низької конкурентоспроможності вітчизняних підприємств відносяться такі аспекти[5]:

- 1) низька якість управлінського персоналу та небажання відійти від стереотипу господарювання, притаманного "ринку продавця". Це вказує на те, що вітчизняні споживачі, не маючи альтернативи, були змушені придбавати продукцію вітчизняних виробників, що призводило до

- недостатньої конкуренції і, внаслідок цього, до відсутності стимулу для підвищення якості та інновацій;
- 2) недооцінка питань управління конкурентоспроможністю у практиці сучасного вітчизняного менеджменту. Вітчизняні підприємства можуть недооцінювати стратегічні аспекти конкурентоспроможності та не враховувати їх в управлінських рішеннях;
 - 3) відсутність на переважній більшості підприємств стратегії забезпечення конкурентоспроможності на середньо- та довгострокову перспективу. Багато вітчизняних підприємств не ведуть достатньо активну роботу щодо визначення та реалізації власної стратегії розвитку;
 - 4) високі енерго-, матеріало- і трудомісткість виробничого процесу. Це може призводити до збільшення собівартості вітчизняної продукції порівняно з імпортними аналогами, що ускладнює конкурентний вибір на міжнародному ринку.

Однією з екзогенних причин, яка сильно знижує темпи зростання конкурентоспроможності є, низький рівень розвитку конкуренції та неефективність конкурентного середовища. Так, згідно з даними Антимонопольного комітету України, менше половини вітчизняних підприємств мають конкурентну структуру. Однак цей показник є істотно нижчим, що може бути пояснено неефективною методикою розрахунку рівня конкуренції в українській економіці. Це підтверджують також дані опитувань самих підприємців.

Оцінюючи рівень конкуренції з боку підприємств СНД, лише 13,25% опитаних вітчизняних підприємств вважають його високим, 25,56% – помірним, 15,63% – слабким, а 23,18% взагалі не відчують конкуренції. Схожа ситуація спостерігається і щодо рівня конкуренції з боку підприємств з інших країн: лише 13,21% опитаних вважають його високим, 11,32% – помірним, 11,46% – слабким,

32,08% не відчують конкуренції з боку зарубіжних виробників взагалі, а третині опитаних цей рівень було важко оцінити[34].

З початку повномасштабного вторгнення агресора на території України, за попередніми даними, було пошкоджено та зруйновано більше 120 підприємств. 30% з них припинили свою діяльність, тоді як 45% залишаються частково функціональними та поступово відновлюють свою роботу[34].

Частина підприємств, орієнтованих на здійснення діяльності за будь-яких умов, використала стратегію "релокації", що передбачає часткове або повне переміщення своїх виробничих потужностей в інші безпечніші регіони країни. Такий крок є важким, оскільки він супроводжується численними труднощами, такими як зміна місця розташування, організація шляхів сполучення, вирішення питань щодо розміщення відходів, визначення вартості оренди, пошук додаткових працівників тощо. Однак він максимально позитивно впливає на імідж підприємства, дозволяючи виокремитись серед конкурентів і швидко, ніж зазвичай, відновити логістичні ланцюги[10].

Згідно з дослідженням стану та потреб українського бізнесу під час воєнного стану (проведеного в травні-червні 2022 року Центром розвитку інновацій, Офісом з розвитку підприємництва та експорту, національним проєктом «Дія.Бізнес» спільно з «Advanter Group» за підтримки Європейського Союзу та в межах Ініціативи для відновлення економіки, розвитку підприємництва та експорту України), 93,4% підприємств були включені в допомогу країні під час війни. Це свідчить про те, що бізнес усвідомлює важливість своєї діяльності, утримання позицій на ринку та повноцінного функціонування[Error! Reference source not found.]. Водночас, 33,4% підприємств вже адаптувалися та мають стратегію дій; 50,5% знаходяться у процесі обдумування та інтуїтивного управління; 11,1% не бачать сенсу в розвитку бізнес-стратегій та бізнес-планів розвитку з урахуванням нових реалій[34].

До основних способів підвищення конкурентоспроможності можна віднести[10]: ґрунтовне вивчення запитів споживачів і аналіз конкурентів; обґрунтована рекламна політика; створення нової продукції; покращення якісних характеристик продукції; модернізація обладнання; всебічне зниження витрат; вдосконалення обслуговування у процесі купівлі та після продажного сервісу тощо. Основними напрямками вирішення проблем, пов'язаних із підвищенням конкурентоспроможності підприємства, є наступні[20]:

1. Підвищення якості управління: Зосередження на вдосконаленні процесів управління, розробці ефективних стратегій та використанні передових методів управління.
2. Удосконалення зв'язків із зовнішнім середовищем: Розвиток співпраці з партнерами, клієнтами та іншими зацікавленими сторонами, а також врахування змін у зовнішньому середовищі при прийнятті стратегічних рішень.
3. Упровадження стратегічного маркетингу "виходу" і "входу": Активне використання стратегій виходу на нові ринки та входу з новими продуктами чи послугами.
4. Удосконалення організації інноваційної діяльності: Спрямоване впровадження нововведень, створення інноваційного середовища та підтримка досліджень та розробок.
5. Упровадження нових інформаційних технологій: Застосування передових ІТ-рішень для автоматизації процесів та підвищення ефективності бізнесу.
6. Упровадження нових фінансових і облікових технологій: Вдосконалення фінансового управління та використання сучасних облікових методів.
7. Аналіз ресурсомісткості продукції: Визначення ресурсозатрат кожного товару на різних етапах його життєвого циклу та впровадження ресурсозберігаючих технологій.

8. Оптимізація організаційно-технічного рівня виробництва: Впровадження ефективних технологічних процесів та організаційних структур для підвищення продуктивності.
9. Розвиток логістики: Покращення системи постачання та розподілу товарів для забезпечення швидкості та ефективності.
10. Розвиток тактичного маркетингу: Адаптація маркетингових стратегій до змін в кон'юнктурі ринку та вимог споживачів.

До організаційних заходів, що сприяють підвищенню рівня конкурентоспроможності підприємства, відносять[19]:

1. Забезпечення пріоритетності продукції: Акцентування уваги на ключових продуктах чи послугах, які визначають конкурентоспроможність підприємства.
2. Зміна якості виробу та його технічних параметрів: Адаптація виробів до вимог споживачів та їх конкретних запитів.
3. Виявлення переваг товару порівняно із заміниками: Аналіз і визначення переваг власної продукції у порівнянні з аналогічними товарами конкурентів.
4. Виявлення недоліків товарів-аналогів конкурентів: Дослідження та ідентифікація слабких сторін продукції конкурентів.
5. Вивчення заходів конкурентів з удосконалення аналогічних товарів: Слідкування за стратегіями та ініціативами конкурентів для удосконалення власної продукції.
6. Виявлення й використання цінових факторів: Активне використання цінових стратегій для підвищення конкурентоспроможності.
7. Нові пріоритетні сфери використання продукції: Розробка нових ринків та способів використання продукції.
8. Диференціація продукції: Створення різновидів продукції, які забезпечують стійкі переваги перед конкурентами.

9. Вплив на споживача: Здійснення впливу на споживачів через рекламу, грошовий або товарний кредит та інші заходи.

Висновки до розділу 2

З метою підвищення рівня інноваційної складової конкурентоспроможності України важливо, щоб підприємства активізували розвиток та автоматизацію своїх бізнес-процесів. Це дозволить їм впроваджувати новітні технології та поліпшувати фінансові результати. Особливою перспективою для підприємств є активізація експорту, зокрема на ринку ЄС.

Щодо науково-дослідних інститутів, важливо розширювати співробітництво між організаціями з різних галузей за найбільш перспективними напрямками. Це сприятиме вдосконаленню процесів та діяльності науково-дослідних установ загалом. Звернутися до міжнародних рейтингів та прикладів світових лідерів у сфері інноваційного розвитку є ключовим для орієнтації на чинники та показники формування інноваційного потенціалу. Реалізація конкурентних стратегій має спрямовуватися на позиціонування України як глобального агропромислового гравця з якісною продукцією, особливо на азійських ринках.

Зазначено, що ключовими товарами АПК, які формують експортний потенціал України, є пшениця, кукурудза та соняшник. Враховуючи це, важливо звертати увагу на розвиток експортної бази АПК, щоб збільшити додану вартість до ВВП країни. Наслідком таких ініціатив може бути позитивний розвиток АПК, проте держава відіграє ключову роль у цьому процесі, маючи зацікавленість у визначеному та координованому розвитку ринку.

Після проведення аналізу конкурентоспроможності економіки України, яка має значний потенціал можливостей, стає очевидним, що конкурентні позиції

країни відстають від інших країн. Низький рівень конкурентоздатності вказує на необхідність термінової комплексної реконструкції економіки. Першочерговим завданням є усунення прогалин та недоліків у національній економіці всередині країни, після чого можна буде утримувати та покращувати своє становище на міжнародній арені.

Україна має великий потенціал для покращення своїх позицій у міжнародних рейтингах. Зокрема, розвиток експортних галузей відповідно до тенденцій світового ринку є ключовим фактором для забезпечення конкурентоспроможності. Здійснення комплексної реконструкції економіки відбудеться крок за кроком, починаючи від внутрішніх аспектів, і забезпечить українській економіці стійке місце в глобальному економічному середовищі.

Аналіз сучасних тенденцій світового ринку сільськогосподарського комплексу (АПК) підкреслив необхідність для України впровадження комплексу заходів для підвищення конкурентоспроможності та досягнення високих показників на міжнародному рівні. Незважаючи на потенціал країни, Україна поки що не займає високі позиції серед конкурентних країн у сфері сільськогосподарського комплексу.

Українським підприємствам потрібно запроваджувати нові конкурентні стратегії, зокрема щодо підвищення якості та зниження собівартості продукції. Ці стратегії визнаються основними конкурентними перевагами на зовнішньому ринку, і їх впровадження може сприяти підняттю позицій України в глобальному сільському господарському секторі.

ВИСНОВКИ

Одним з ключових завдань для більшості країн є підвищення рівня міжнародної конкурентоспроможності власної економіки. Це вважається фундаментом для поліпшення добробуту та досягнення сталого розвитку країни. Конкурентоспроможність визначається як один з основних факторів майбутнього розвитку суспільства, оскільки саме вона визначає напрямок розвитку країни. Покращення конкурентоспроможності має прямий вплив на рівень життя населення та сприяє його підвищенню.

В ході виконання роботи, було вивчено теоретико-методичні основи конкурентних стратегій в міжнародному господарстві, в результаті чого стало очевидним, що сучасне розуміння економічної конкуренції характеризується деякими відмінними рисами. Серед них варто виокремити цивілізований та легалізований характер боротьби, схожість товарів, конкуруючих на ринку, обмежені можливості впливу кожної сторони на умови обігу товарів через дії інших сторін, ідентичність потреб цільових груп споживачів та спільність мети, яка визначає суперництво.

Конкурентні стратегії в міжнародному господарстві представляють собою моделі поведінки суб'єктів конкуренції (підприємств, галузей, регіонів, національних економік), спрямовані на досягнення довготривалої конкурентної переваги на міжнародному ринку враховуючи наявні ресурси та умови функціонування середовища. Таке формулювання конкурентних стратегій дозволяє врахувати основні аспекти, необхідні при їх формуванні та впровадженні. Зазначається, що стратегії міжнародної конкуренції можуть бути розроблені на різних рівнях, таких як підприємства, галузі, регіони та національні економіки.

Важливим аспектом конкурентних стратегій є їх базування на існуючих ресурсах та спрямованість на досягнення довгострокових конкурентних переваг у відповідних умовах середовища.

Стратегія держави щодо підвищення рівня міжнародної конкурентоспроможності повинна виявлятися через поступову адаптацію вітчизняної економіки до глобальних змін та інтеграційних процесів. Для забезпечення конкурентоспроможності необхідно внести суттєві зміни до чинного законодавства, особливо щодо Податкового кодексу України, а також прийняття і розробки проектів законів про державний борг. Додатково важливо підтримувати перспективні галузі економіки.

Інституційні реформи, які охоплюють як державний апарат, так і трудове законодавство, мають сприяти підвищенню ефективності ринку праці та покращенню якості інститутів. Зміни повинні враховувати сучасні вимоги та потреби суспільства.

Покращення технологічності та інноваційності має бути невідкладним завданням, оскільки ці фактори безпосередньо впливають на конкурентоспроможність країни. Особлива увага має бути приділена експортно-імпортним операціям, сальдо платіжного балансу, ВВП, укріпленню національної валюти та ефективному контролю за зовнішнім боргом.

Велике значення має конкурентоспроможність підприємств на міжнародному ринку, що є ключовим фактором для динамічного розвитку країни. Тільки шляхом комплексної роботи вдається спрямувати вітчизняну продукцію на конкурентоспроможний рівень, що дозволяє підприємствам України займати провідні позиції на міжнародних ринках і отримувати значні прибутки.

Необхідна розвинена логістична система, яка забезпечить підприємствам можливість підвищити організаційно-економічну стійкість на світовій арені та зменшити ресурсні витрати підприємства та, взагалі, країни. Такий підхід сприяє ефективному використанню ресурсів та покращенню конкурентоспроможності національної економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азоев, Г. Л. Конкуренція: аналіз, стратегія і практика: монографія / Г. Л. Азоев. — М.: Центр економіки та маркетингу, 1996. — 208 с.
2. Александров, І.О. Еволюція дефініцій конкурентоспроможності продукції/ І.О. Александров, Г.П. Бурук // Маркетинг і менеджмент інновацій. — 2010. — №2. — С.89-99. СТ 92!!!
3. Антонюк Л.Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн: теорія та механізм реалізації: Монографія. К.: КНЕУ, 2004. С. 104105.
4. Белейченко О. Г. Чинники впливу на конкурентоспроможність економіки. Економіка та держава, 2009. No 8. С. 33–35.
5. Бізнес в умовах війни: зупинення діяльності відокремлених підрозділів. URL:https://biz.ligazakon.net/analytics/210804_bznes-v-umovakh-vyni-zupinennya-dyialnost-vdokremlenikh-pdrozdlv (дата звернення: 16.01.2023)
6. В Україні намолочено майже 51 млн тонн зерна. URL:<https://minagro.gov.ua/news/v-ukrayini-namolocheno-majzhe-51-mln-tonn-z...>
7. Горбонос Ф.В. Теоретичні аспекти економічних взаємовідносин як основи кооперації в аграрному секторі / Г.В. Черевко, Ф.В. Горбонос // Економіка України. — 2004. — № 8. — С. 63–71.
8. Гребньов, Г. М. Категорії конкуренції та конкурентоспроможності в сучасному економічному світі [Текст] / Г. М. Гребньов // Бізнес Інформ. — 2012. — № 5. — С. 265–270.18.
9. Дикань, В. Л. Методичні підходи до оцінки конкурентоспроможності підприємства / В. Л. Дикань, Т. В. Пономарьова // Вісник економіки транспорту і промисловості. Серія «Економіка». — 2011. — Випуск 36. — С. 100–105.
10. Должанський І. З., Загорна Т. О. Конкурентоспроможність підприємства : — Київ : Центр навчальної літератури, 2006. — 384 с.

- 11.Збитки від загибелі тварин та пошкодження тваринницьких ферм становлять приблизно 2 млрд гривень. URL: <https://minagro.gov.ua/news/zbitki-vid-zagibeli-tvarin-ta-poshkodzhenny...>
- 12.Зернова ініціатива: за перший місяць роботи відправлено понад 1,7 млн тонн агропродукції. URL: <https://mtu.gov.ua/news/33674.html>
- 13.Інститути конкурентної політики в регулюванні нової індустріалізації / ред. І. Р. Курнишева; науч. ред. О. Є. Городецький. — М.: ІЕ РАН, 2012. — 272 с.
- 14.Іманбердієв Б.Д.,Касимов З.М. Турабаєв Г. Вимірювання національного розвитку в системі глобальних трендів. Фундаментальні дослідження,2017. № 10-5.С. 1100-1106.
- 15.Клименко С.М. Управління конкурентоспроможністю підприємства / [Клименко С.М, Омельяненко Т.В, Барабась Д.О., Дуброва О.С, Вакуленко А.В]: Навч. посіб.- К.: КНЕУ, 2008-520 с.
- 16.Колесник Ю.В. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємств : інформаційно-аналітичний бюлетень. Київ, 2010. С. 3–7.
- 17.Кошелупов І. Ф. Система конкурентних стратегій підприємства / І. Ф. Кошелупов // Вісник соціально-економічних досліджень; ОНЕУ. – Одеса, 2009. – Вип. 36. – С. 90-96.
- 18.Кошуба о. М. Підприємництво в Україні: проблеми і перспективу розвитку / О. М. Кошуба // економіка та держава. – 2015. – № 6. – с. 103-106.
- 19.Кузьмін О.Є. Конкурентоспроможність підприємства: планування та діагностика:/Монографія/О.Є.Кузьмін,О.Г.Мельник,О.П.Романко;зааг.ред. д.е.н.,проф.КузьмінаО.Є.Івано-Франківськ:ІФНТУНГ,2011.–180с.
- 20.Кузьмін О. Є. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства : [навч. посіб. для студ. спец. «Міжнародна економіка»] / О. Є. Кузьмін, Н. І. Горбаль. – Львів : Компакт-ЛВ, 2005. – 304 с.
- 21.Лазаренко А. А. Методы оценки конкурентоспособности /А.А. Лазаренко/ Молодой ученый. - 2014. - №1. - С. 374-377.

22. Майер Дж. Міжнародне середовище бізнесу: конкуренція та регулювання в глобальній економіці. Київ : Либідь, 2002. 703 с.
23. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. URL: <https://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=c6f1c10b-791e-4067-8580-09e2f2739f8e&tag=ZonaVilnoiTorgivliMizhUkrainoiuTas>.
24. Наповнюють бюджет і годують. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/narovnyuyut-byudzheth-i-goduyut/> [Тарас Висоцький: Окупанти крадуть в українських аграріїв зернові, олію, овочі та сільгосптехніку. URL: <https://minagro.gov.ua/news/visockij-okupanti-kradut-v-ukrayinskih-agra...>]
25. Огляд збитків від війни в сільському господарстві України. Непряма оцінка пошкоджень. Другий випуск, 10 листопада 2022. URL: <https://minagro.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/damagesreport...>
26. Огляд непрямих втрат від війни в сільському господарстві України. Другий випуск, 10 листопада 2022. URL: <https://minagro.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/lossesreporti...>
27. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <http://minfin.gov.ua> (дата звернення: 15.05.2020)
28. Паламарчук, О. М. Міжнародна конкурентоспроможність України: оцінка проблем та шляхи покращення конкурентних позицій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exeASP_meta.
29. Педченко, Н. С. Деякі аспекти конкуренції і конкурентоспроможності в ринковій економіці [Текст] / Н. С. Педченко // Регіональні перспективи. — 2000. — № 4(11). — С. 48–49.с.
30. Погребняк, Д. В. Методи діагностики конкурентоспроможності підприємства / Д. В. Погребняк // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури. Збірник наукових праць. – 2011. – Випуск 32. – С. 45–51.

- 31.Промисловість України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://faqukr.ru/biznes>.
- 32.Рибницький, Д. О. Сучасні підходи до оцінювання конкурентоспроможності підприємства / Д. О. Рибницький, Т. А. Городня // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Випуск 20.9. – С. 227–230.
- 33.Сміт, А. Добробут націй. Дослідження про природу та причини добробуту націй/ А. Сміт. — К.: Port-Royal, 2001. — 596 с.
- 34.Стан та потреби бізнесу в умовах війни: результати опитування. URL: <https://cid.center/the-state-and-needs-of-business-inwartime-survey-results/> (дата звернення: 17.01.2023).
- 35.Т.Борисова. Феномен міжнародної конкуренції в сучасній економіці / Т.Борисова // Галицький економічний вісник. — 2010. — №2(27).— с.3440 (світова економіка й міжнародні економічні відносини)
- 36.Тарнавська Н. П. Управління конкурентоспроможністю підприємств: теорія, методологія, практика : монографія Тернопіль : Економічна думка, 2008. 570 с.
- 37.Тенденції змін стану конкурентного середовища в економіці України у 2011 році: Звіт про науково-дослідну роботу / Центр комплексних досліджень з питань антимонопольної політики Антимонопольного комітету України. – Київ. – 2013. – с. 113.
- 38.Тимошик Н., Василюк Ю. Конкурентоспроможність в умовах воєнного стану. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/38530/2/FMZKPNES_2022_Vasyliuk_J-Competitiveness_in_conditions_166-167.pdf (дата звернення: 16.01.2023).
- 39.Україна цього року експортувала агропродукції на 21,1 мільярдів доларів. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukraina-tsoho-roku-eksportovala-ahroprodukt...>
- 40.Уніят А. В. Критерії та оцінка конкурентоспроможності країн на міжнародному рівні / Алла Уніят // Галицький економічний вісник. — 2009.

- № 2. — С. 713. — (світова економіка й міжнародні економічні відносини).
41. Управління міжнародною конкурентоспроможністю : навчальний посібник у структурно-логічних схемах [Електронний ресурс] / укладачі: Т.В. Андросова, Л. О. Чернишова. – Електрон. дані. – Х. : ХДУХТ, 2019. – 202
42. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємств: Навч. посібник/ За ред. І.Ю. Сіваченко, Ю.Г. Козака, Ю.І. Єханурова. - К.: Центр на- вчальної літератури, 2005. - 491 с.
43. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємств: навчальний посібник. - Сімферополь: Таврія, 2007-с.91
44. Фатхутдинов Р. А. Управление конкурентоспособностью организации : [учеб. пособие] / Р. А. Фатхутдинов. – М. : Эксмо, 2004. – 544 с.
45. Хайек, Ф. Индивидуализм и экономический порядок [Текст] / Ф. Хайек. — М.: Изограф, 2000. — 256 с.
46. Хмурова В. В. Управління процесом підвищення конкурентоспроможності підприємств / В.В. Хмурова, К.В. Косовська // Економіка: реалії часу. – 2012. – №2. – С.65-70.
47. Чех Л.М., Корогодова О.О. Інноваційний розвиток економіки України в умовах Індустрії 4.0. Актуальні проблеми економіки та управління. 2020. № 14. URL: <http://ape.fmm.kpi.ua/article/view/205849>. (дата звернення: 15.05.2022).
48. Antonjuk L. L. Mizhnarodna konkurentospromozhnist' kraj'n: teoriya ta mehanizm realizacii' : monografija / L. L. Antonjuk. — K. : KNEU, 2004. — 275 s.
49. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrayiny [State Statistics Service of Ukraine]. (n.d.). [ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua). Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/>. [in Ukrainian
50. Dykan, V. L. (2011), “Methodical approaches to the assessment of the competitiveness of enterprises,” *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*, 36, 100-5. (In Ukrainian).

51. Formation of global and regional markets of agricultural raw materials and food: monograph / [Yu.O. Lupenko, M.I. Pugachev, Dukhnytsky B.V. and others.; for order. Yu.O. Lupenko, M.I. Pugacheva]. Kyiv: NSC «IAE», 2015. 320 p.]
52. Global Competitiveness Report 2017—2018 / World Economic Forum ; Ed. Pr. K. Schwab. — 2017. — 393 p.
53. IMD World Competitiveness Rankings 2019 Results [Electronic resource] // IMD. — 2019. — Available at : <https://www.imd.org/wcc/world-competitiveness-center-rankings/world-competitiveness-ranking-2019>.
54. IMD World Digital Competitiveness Ranking 2021. (2021). Retrieved from: <https://www.imd.org/centers/world-competitiveness-center/rankings/world-digitalcompetitiveness/>
55. IMD World Digital Competitiveness Ranking 2021. (2021). Retrieved from: <https://www.imd.org/centers/world-competitiveness-center/rankings/world-digitalcompetitiveness/>
56. Indicators of Product Market Regulation. URL: <https://www.oecd.org/economy/reform/indicators-of-product-market-regulation> / (viewed on 21.05.2020)
57. John Manzella. Five Essential Strategies To Enhance Competitiveness. URL: <http://www.manzellareport.com/index.php/strategies-section/826-five-essential-strategies-to-enhance-competitiveness> (дата звернення: 13.01.2023).
58. Kaldor N. The Role of Increasing Returns, Technical Progress and Commulative Causation in the Theory of International Trade and Economic Growth. *Economic Appliquee*, 1981, 34, P. 603.
59. Lomachynska I., Podgorna I. Innovation potential: impact on the national economy's competitiveness of the EU developed countries. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2018. № 4(1). P. 262-270. <https://doi.org/10.30525/22560742/2018-4-1-262-270>.
60. Porter Michael E. The competitive advantage of nations / Michael E. Porter. — N. Y.: The Free Press A division of Macmillan, 1990. — 855 p.

61. Rybnytskyi, D. O. (2010), "Current approaches to evaluation competitiveness of enterprise," *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, 20.9, 227–230. (In Ukrainian).
62. Strochenko, N. I. (2014). *Ekonomichni aspekty zrostannya eksportu produktsiyi APK Ukrainy u konteksti zaprovadzhennya standartiv iz vuhletsevoyi sertyfikatsiyi* [Economics of growth of exports of agricultural products Ukraine in the context of the implementation of the carbon standards certification]. *Ekonomika – Economics*, 7, 75-81 [in Ukrainian]
63. The Global Competitiveness Report 2015-2016. World Economic Forum. Retrieved from [https:// www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2016](https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2016) [in English]
64. The Global Competitiveness Report 2015-2016. World Economic Forum. Retrieved from <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2017> [in English].
65. The Global Competitiveness Report 2017-2018 [World Economic Forum. Retrieved from <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2018> [in English].
66. The Global Competitiveness Report 2019. Retrieved from <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2019> [in English].
67. Umanciv Ju. *Ekonomika Ukrai'ny u vymiri global'noi' konkurentospromozhnosti* / Ju. Umanciv // *Visn. Antymonopol'nogo komitetu Ukrai'ny. Konkurencija*. — 2011. — № 1. — S. 14–23.
68. World Bank <https://www.worldbank.org/en/topic/competitiveness/overview>
69. World Development Indicators [Electronic resource] / World Bank. — 2018. — Available at :<http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=world-development-indicators/>.